

שמעתא עמיקתא

גליון תקפ"ז | פרשת וישב | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות לחנוכה

מצות הדלקת נרות חנוכה

עשיית מלאכה לפני ההדלקה

אכילה ושאר צרכיו לפני ההדלקה
אסור לאכול או להתעסק בשאר דברים חצי שעה לפני זמן חובת ההדלקה (מהשקיעה או מצאה"כ למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, עיין לקמן), ואפילו אם התחיל פוסק. [מ"ב ס"י ט"ז תרעב ס"ק ז] ושעה"צ (אות יד). וד"ן זה הנהגה אף בנשים. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש חנוכה פט"ז אות ב)].

לימוד תורה לפני ההדלקה
אפילו ללמוד אסור חצי שעה לפני שהגיע זמן ההדלקה (י"א שהיא צבה"ח וי"א בשקיעת החמה). ומ"מ הנוהגים להדליק בזמן שקיעת החמה יכולים להקל ללמוד עד השקיעה. [מ"ב ס"ק ז] ושעה"צ (אות יד). ודעת הגר"מ (חוט שני חנוכה עמי שיח) דמסתבר שלמנוח חנוכה מותר בכל גוונא דמסתמא יזכור שצריך להדליק. וכשמגיע זמן ההדלקה מפסיק תלמודו. [מ"ב ס"ק ז].

מי שתורתו אומנותו
אף מי שתורתו אומנתו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"ח בזמן. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ז אות א)]. אולם דעת הגר"ח שייברג זצ"ל דאין עליהם לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן, אלא נשותיהם ידליקו עבורם. ועי' משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג. ובחול"ל שמדליקים בבית ולא מדליקים ברה"ר אין צורך לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן. [הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמי קעד)].

סגירת חנוכה על מנת להדליק בזמן
יש לסגור החנות על מנת להדליק נ"ח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, צריך למנות שליח שידליק עבורו. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ"ג אות א)]. ולענין הנוהגים להדליק בתוך הבית (כגון בחו"ל) יעויין להלן.

זמן ההדלקה

י"א שאין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה (ש"י ט"ז תרעב ס"א), אלא בצאת הכוכבים. [ש"י ט"ז (שם) ומ"ב ס"ק א] אליבא דהש"ע. [מ"ב ס"ק א]. וי"א שכן מנהג ירושלים להקפיד להדליק בדיוק בתחלת השקיעה. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמי ע"א)]. וי"א שכיון שזמן השקיעה האמיתי אינו ברור לנו, וקיי"ל שאין מקדימים ההדלקה קודם השקיעה, יש להדליק קרוב לעשר דקי' אחר זמן השקיעה שבלוחות. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק עמי ע"א)]. ובדרך זה כת' האג"מ (ח"ד ס"א ק"א אות ו). וכל אחד ינהג כמנהגו.

הכנת החנוכה לפני זמן ההדלקה
אפילו הנוהגין תמיד להדליק צבה"ח אחר תפלת ערבית, מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפילת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק. שאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה. [מ"ב (שם)].

להדליק מפלג המנחה
אם הוא טרוד ולא יהיה לו פנאי להדליק בזמן, יכול להקדים להדליק מפלג המנחה ולמעלה (ש"י ט"ז תרעב ס"א), והיינו שעה רביעית קודם צה"כ (וחשבנין השעה לפי קוצר היום דהיינו שעות זמניות). [מ"ב ס"ק א]. ויברך על ההדלקה. [מ"ב ס"ק א]. ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. [ש"י ט"ז (שם)]. ואם לא נתן בה שמן רק כשעור חצי שעה כנהוג בכל יום יחזור ויתן בה שמן וידליק ומי"מ לא יחזור ויברך. [מ"ב ס"ק ד].

הקדמת תפלת מעריב להדלקת הנרות
המדליק בצאת הכוכבים, לכתחלה יתפלל מעריב ומיד לאחר מכן ידליק. [מ"ב (שם) ס"ק א] ובאור הלכה (ד"ה לא מאחרין). ומי"מ אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, א"צ להקדים להתפלל לפני ההדלקה. [הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד) והגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמי קס"ד)]. ועי' בש. עמיקתא גליון ל"ח.

יצא להתפלל ופגע בנ"ח
העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנות להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב. נ"ע בתורת חיים (לגרי"ח זונפלד, חנוכה אות ו). ואף אחרי שהדליק נ"ח ראשון, עליו לגמור להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שהולך להתפלל. [נ"ר בנרות מחמת הידור שידך משום "אין מעבירין", עי' במ"ב ס"י תרע"ב ס"ק יא].

וכן פסק המהר"ש (דעת תורה ס"י תרע"ב ד"ה ע"ד) דגומר בכה"ג. ואם אין רצונו להדליק עתה ע"מ להדליק יחד עם בני הבית וכדו' יכול להדליק לאחר מכן. [כ"י אין דעתו להדליק נ"ח עתה וכשאין רצונו לקיים המצוה עתה אין משום אין מעבירין על המצות כמבואר במ"א (ס"י כה ס"ד), ולא דמי להא דלעיל שצריך להדליק לפני מעריב דשאני התם שחפץ לקיים שיתיה אלא שדעתו להקדים א' מהם משום "ידעתי", בכה"ג חל עליו חיוב להדליק כמבואר בש"י (ר"ס"י כה). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

להמתין לאשה
אם אשתו לא נמצאת בשעת ההדלקה ורצונה שימתינו לה, יש לעכב ההדלקה משום שלום בית. והכל לפי הענין. [הגר"ח זצ"ל בשם הגר"ח זונפלד זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ח)].

זמן הדלקתם לנחה בתוך הבית
י"א שבמקומות שנוהגים להדליק בתוך הבית א"צ לזוהר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (מ"מ ס"י תרע"ב ס"א), ומי"מ אם מדליק בפנת הבית שהוא פתוח, טוב שיהירו בוה, כיון שיש הכיזא לעוברים ושבים. [מ"מ (שם) ובאור הלכה (ד"ה ומי"מ)]. ואם מדליק תוך הבית יש להדליק כשכניו מקובצים יחד. [מ"ב ס"י תרע"ב ס"ק ז]. ועי' בזה לקמן.

הדלקת נרות חנוכה מאוחר או בזמן על ידי שליח
החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צה"כ) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות יד), הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד הגה 65) והגר"מ זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה 6)]. דלא כהשבט הלוי (ח"ד ס"ס"י סו) דאם יכול להדליק מאוחר בלילה ידליק ע"י עצמו. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג]. וכן בידו להדליק מפלג המנחה או בזמן ע"י שליח ידליק בזמן ע"י שליח. [הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח עמי קע - קע"א), הגר"מ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי ש"ז) והשבט הלוי (שם)]. ואם יוכל להדליק בשעה מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), דעת הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח עמי קע - קע"א) שידליק מפלג המנחה. וכל זה אם מדליק בפרסום, אבל המדליק בתוך ביתו (כגון בחו"ל), אינו זקוק להדליק ע"י שליח אלא ידליק כשגיע לביתו. [הגרשז"א זצ"ל (שב"י פ"ב עמי פ"א)]. (ועי' לקמן לענין הברכות בהדלקה ע"י שליח).

עבר ולא הדליק בזמן

שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ויש פרסום הנס. ואם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (ש"י ט"ז תרעב ס"א), עד עמוד השחר, אף אם לא נשאר חצי שעה עד עמוד השחר. [מ"ב ס"ק יא] ושבת הלוי (ח"ח ס"י ק"א אות ב)].

ברכה על הדלקה שלא בזמנה
המדליק בפנים לברך על ההדלקה אף אם עבר זמן שלא תכלה רגל מן השוק. [מ"ב (שם)]. וי"א שבאופן זה כיון שאין היכר לבני רה"ר דוקא אם בני הבית נעורים יכול לברך על הדלקה, אבל אם ישנים לא יברך לברך. ועל כן אם בא לביתו בשעה מאוחרת בלילה ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה. [מ"ב (שם) ע"פ המ"א (ס"ק ח)]. וי"א שהנוהג לברך אף כשבני ביתו ישנים אין מוחין בידו. [שעה"צ (אות יז) ע"פ הח"מ], ולמעשה המנהג לברך אף באופן זה. [הגר"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י עמי א)]. והמדליק בחוץ י"א שאינו מברך. [כן נ"ר מסקנת הפ"ח (שם) שדוקא המדליק בפנים (אחר הזמן) מברך]. וי"א שמברך [כן משמע מסתימת הש"י דבכל גוונא מברך. וכן נ"ר מהמ"א (ס"ק ו) בדעת הש"י. וכן הביא המגיד משנה שיש סוברים שגם המדליק בחוץ מברך והביאו הפ"ח (שם)], וכן המנהג בתנאי שיש עוברים ושבים (ומסתבר שבני ביתו גם מועילים לזה). [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ד עמי פ"א)].

עבר הלילה ולא הדליק
אם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין. [ש"י ט"ז (שם) ס"א]. ובלילות האחרים ידליק מספר נרות כמו שאר בני אדם. [רמ"א (שם) ומ"ב ס"ק יב].

ערב שבת

תפלת מנחה לפני ההדלקה

בערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה תחלה ואח"כ להדליק. [מ"ב (ס"ס"ק ב)]. ובאר בשעה"צ (אות 2) דמכיון שמדליק בעוד היום גדול, ע"כ סומך על הקולא דמפלג ולמעלה נזכר להשוותו כמו לילה, ואם כן אך יתפלל אחר כך מנחה, ומי"מ בדיעבד לא מעכב, עיי"ש].

סדר הדלקת הנרות

ערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. [ש"י ט"ז (ס"א תרע"ט)]. ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק של חנוכה אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק, אבל ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה לברך בעצמה. [מ"ב (שם) ס"ק א].

זמן ההדלקה
מדליקין נ"ח בערב שבת בעוד היום גדול (ומי"מ מברך עליהם כמו בחול). [רמ"א (ס"י תרע"ט)]. ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה. [מ"ב (שם) ס"ק ב].

להסמיך ההדלקה לשקיעת החמה
במקומות שנוהגים להדליק נרות שבת בכל שבתות השנה מוקדם. י"א דבערב שבת זו יאחרו הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה. [הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד)]. ובלוח אר"י להגר"מ"ט כתב כן למי שיש לו כמות שמן מצומצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כנהוג. וי"א שא"צ לשנות במנהג שנוהגים כל השנה לענין זמן הדלקת נרות שבת, ועל כן יתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומי"מ לכתחילה ידליק נ"ח סמוך להדלקת נר שבת. [אג"מ (אור"ח ח"ד ס"י ס"ב)]. ומעו"ז (ח"ב ס"י ק"ב) הביא כן בשם דקני ירושלים].

מוצאי שבת

זמן ההדלקה במוצ"ש

במוצאי שבת יש להזדרז להדליק נרות חנוכה, ועל כן אין לאחר תפלת מעריב. [הגר"א (מעשה רב אות ר"ל)]. ומי"מ אין להדליק כלל לפני צאת הכוכבים. [באור הלכה (ס"י רצ"ג ד"ה שלש כוכבים)]. ועי' במועדים וזמנים (ח"ב ס"י ק"ה) ובשבות יצחק (חנוכה עמי ע"ה)]. ועי' בסמוך.

מהמיר כדעת רבינו תם
המחמיר על עצמו להימנע מעשיית מלאכה במוצ"ש עד זמן של ר"ת, במוצ"ש חנוכה עליו להדליק הנ"ח קודם זמן זה, מחמת שאינו נוהג כר"ת מעיקר הדין. [הגרשז"א זצ"ל (שם) פט"ז אות טו] והגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק עמי ע"ה)]. ויש שלא שינו זמן יציאת השבת במוצ"ש חנוכה משאר שבתות. [הגר"ח זצ"ל (שבות יצחק עמי ע"ה)], אלא שדעתו שזמן דתכלה רגל מן השוק בזמניו ארוך יותר. ועי' באור לציון (ח"ד פמ"ג אות ט) שש"ל שאין לשנות מנהגו לחשוש לדעת ר"ת. וכן דעת האג"מ (ח"ד ס"י ס"ב)].

להבריל לפני הדלקת נ"ח
י"א שהבדלה קודמת לנ"ח וי"א שני"ח קודם להבדלה. וכל אחד ינהג כפי מנהג אבותיו. [ש"י ט"ז (ס"י תרפ"א ס"א), מ"ב (שם) ובה"ל (שם)]. ומי"מ מנהג בני ספרד להדליק נ"ח בבית הכנסת קודם הבדלה, ובבית מדליקים לאחר ההבדלה. [אור לציון (ח"ד פמ"ג אות ז)].

כמה נרות מדליקים

מעיקר הדין מספיק כל יום להדליק נר אחד. [מ"ב (ס"י תרע"א) ס"ק ד].
מהדרין לבני עדות המזרח
מי שידו משגת להיות מהדר במצוה בלילה הראשון מדליק אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה. [ש"י ט"ז (ס"י תרע"א) ס"א]. ולדעת הש"י (ר"ס"י תרע"א) אפי' אם בני הבית רבים לא ידליקו יותר. וכן מנהג בני עדות המזרח. ולדעה זו לא מועיל לכוון שלא לצאת ידי"ח ע"י בעל הבית ולהדליק בפני עצמו. [אור לציון (ח"ד פמ"ז הגה א ד"ה ובחור הפטור, ופמ"ב הגה א ד"ה והנה)].

לבני אשכנז

י"א ישש הדיור מצוה נוסף שכל א' מבני הבית ידליק (לבד מאשתו שהיא גופו, ולבד מבנותיו). ואם אין ידם משגת כ"כ ידליקו נר א' בכל לילה. וכן מנחה בני אשכנז. ויזהרו ליתן כל או"א נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק ט-י)].

אין לו שמן הרבה

יש שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק ככולם, שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפילו אחד כשיעור. [מ"ב (שם ס"ק ה)]. ואם יש לו שמן בצמצום על כל הח' ימים ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה א' ויתן גם לחבירו, כי מהדיון א"צ אלא אחד. ודוקא כשחבירו אינו מבני ביתו או שאינו סמוך על שלחנו, אבל אם הוא מבי"ב מוטב שיהיה הוא מהמהדרין. [מ"ב (שם ס"ק ה)].

שני בני"א להדליק במנורה אחת

מנורות שיש לתן ח' פיות, מותר להדליק שני בני"א זה בקצה זה וזה בקצה זה, שהרי רואין שהדליק שנים, שאל"כ היה מדליק כסדר א' אצל חבירו. וכן מנחה העולם. [מ"ב (סי"ק י)].

להדליק כמה פתילות תוך קערה אחר

מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי (לפני הדלקתם) כל פתילה עולה בשביל נר אחד. ואם לא כפה עליה כלי, אפי' לנר אחד אינה עולה לפי שהוא כמדורה שמתחברות כל הלהבות ביחד. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ד) ומ"ב (סי"ק יג-יד)]. ולכן יש לזיזה להעמיד הנרות בשורה בשוה, ולא בעגול דהוי כמדורה. [רמ"א (סי' תרעא סעי' ז)]. ומ"מ אם יש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרחב אצבע ביניהן, מותר אפילו לא כפה עליה כלי. [מ"ב (סי"ק טו)].

להדליק בפמזוהות

מותר להדליק בפמזוהות העשויין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול שהקנים חלולין ומחיצת כל קנה מפסיקה בינו לבין חבירו, ואינו נחשב כמדורה, מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו. [רמ"א (סי' תרעא סעי' ד) ומ"ב (סי"ק יז)]. וצריכים שיהיו מובדלים הקנים אחד מחבירו רוחב אצבע, לבד מה שיש לכל קנה מחיצה בפני עצמה. [מ"ב (סי"ק יח)]. וכל זה אם מדליק בנרות שעוה, אבל אם מדליק בשמן, כיון שכל כלי עומד בפני עצמו א"צ להרחיק ביניהם. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוח ח"י עמ' יג)].

מקום ההדלקה

פתח פתוח לרה"ר

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ פרסומי ניסא. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו. ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה) ומ"ב (ס"ק כא)]. ויש סוברים שאם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. [ביאור הלכה (סי' תרעא על סעי' ה) ד"ה פתח החצר] בשם רש"י, הר"ן והאור זרוע. ומתעורר דכוונתו דיש לצרף ע"כ ש"פ שיעוט אלן]. והעיקר כדעה הראשונה. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי' תרעא)].

הדר בעלייה

היה דר בעלייה, שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה)]. אולם הזדים בבנין רב קומות שהדירות פתוחות לחדר המדרגות, אין דינם כדרים בעלייה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד)]. ולענין מקום הדלקה יעויין תהלן.

להדליק בפנים

בשעת הסכנה שישנן רשאי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודיו. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה)]. ואף בזמננו דלא שכ"ח איש סכנה כשמדליק בחוץ, יש להדליק בפנים. [רמ"א (שם סעי' ז), ערוה"ש (אות דב) והגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ב אות ד)]. ומ"מ אם יש לו חלון סמוך לרה"ר נכון שידליק שם, אם לא דשכ"ח הזיקא על ידי זה. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק לח)].

וכל זה כשדר בין העכו"ם, אבל בארץ הקודש שדרים בין יהודים יש אומרים שמי שיכול להדליק בחוץ יש לו להדליק בחוץ בתקנת חז"ל. [הגרשז"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' סז)]. ואם יש חשש שיכבו הנרות יתנם בזוכית. [נשאלת עיבוי ח"א סי' קמט)]. ויש נוהגים להדליק בפנים אף באר"י. [עני פירוה"ש (שם), בדבר היושע ח"א סי' מ' רח"ב סי' קא], בארחות רבנו (ח"י עמ' יב) ובש"ט הלוי (ח"י סי' דד)].

הדליק בתוך הבית (לדעת המזהמריים (עיל)

אפילו לדעת הסוברים שאף בזמננו יש להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר, מ"מ אם הדליק בתוך הבית יצא בדיעבד. [אג"מ (ח"ד סי' קח), הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות טז) והגר"י"ק זצ"ל (ארחות שבת ח"י עמ' י). ועיי' בשפת אמת (שבת כב: על תוס' ד"ה תוס' דאי וד"ה שם בגמ' תיש)].

חצר ופתח הבנין

דין חצר בזמננו

יש אומרים דדוקא החצרות של זמנם דינם כחצר כי עמדו בעיקר לתשמש הבית, לטחינה, אפייה, שטיחת פירות ושאר צרכים, ופעמים שהיו אוכלים וישנים שם, אבל בזמננו שאין החצרות עשיות אלא לאויר, אין דיןן כחצר לענין נ"ח (וכן לענין עירובין ומזוזה), ועל כן אין להדליק בפתח החצר, אלא בחלון הפונה לרה"ר. [חזו"א (א"ח סי' סה ס"ק נב וסני' צ ס"ק כג ויו"ד סי' קסח ס"ק ו) וארחות רבנו (ח"י עמ' ג)]. וי"א שאין דין תשמישי דירה בחצר לענין חנוכה, ועי"כ אפי' חצרות של זמננו שאין משתמשים בהן תשמישי דירה, דינן כחצר לענין נ"ח. [תהר"י זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' ו-ו), הגרשז"א זצ"ל (מעדני שלמה עמ' קח) והגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' ז)].

חצר שאין לה מחיצות

חצר שאין מחיצותיה גבוהות עשרה טפחים, או שהן תלויות באויר וגבוהות מקרקע החצר שלשה טפחים, י"א שאין דינה כחצר. [הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' ס וסג)]. ואם היא מוקפת מחיצות אפילו רק בגי רוחותיה דינה כחצר, ויש להדליק בפתח הנמצא באי' מגי רוחותיה. [הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה שם עמ' ס)].

חדר מדרגות (מקום ההדלקה בבנין מגורים)

י"א שלדעת הסוברים שחצרות שלנו אין דינן כחצר של זמנם, ה"ה שחדרי מדרגות אין דינם כחצר, ועל כן אין להדליק בפתחם נ"ח, אלא יש להניחם בחלון שבבית הפונה לרה"ר. [אם לא אדם הוא מעל כ' אמה מרה"ר, ידליק בפתח ביתו הפתוח לחדר המדרגות (ועיי' עוד תהלן לבדני הדלקה בחלון)]. [תהר"י זצ"ל (ארחות רבנו ח"י עמ' יא) והגר"י"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שו)]. וי"א שחדר מדרגות דינו ככניסה לבית, ועי"כ הדר בבנין מגורים (פרטי או משותף) ידליק בפתח הבנין הפונה לרה"ר. [הגר"י"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"י עמ' ח אות כד ועמ' יא ואות כח). וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד הגה ו) הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה פ"א עמ' ז) משום שדינן כחצר].

שביל שלפני הכניסה

אם יש שביל המוליך מרה"ר עד פתח הבית, ידליק בראש השביל, אפי"פ שאין שם צורת הפתח. [תהרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד)]. מיהו אם אין הגבל כ"כ בפרסום בין פתח הבית לפתח השביל ידליק בפתח הבית, דלא אמרו פתח החצר אלא ככה"ג דהוה פרסומי ניסא טפי. [תהרשז"א זצ"ל (שם פי"ד סוף הגה ה)]. וי"א דבכל אופן יש להדליק בפתח עצמו (אא"כ עושים שימושים בשביל, כגון העמדת עגלות וכדו'). [הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פא)].

כניסה משותפת לחדר וכמה כניסות של הבנין

בנינים משותפים ידו להם כניסה משותפת מרה"ר לרחבה שלפני הבנינים, ושם יש לכל בנין כניסה נפרדת, יש להדליק בפתח הכניסה הנפרדת של כל בנין, כיון שהוא נראה עיקרי ומיוחד לבנין זה. [הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' א)].

מגרש חניה

מגרש חניה השייך רק לאנשי הבית, י"א שאינו נחשב לחצר, כיון שאין עיקר שימושו לכניסה ויצואה. [תהרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה יא)]. וי"א שדינו כחצר וצריך להדליק בפתחו.

[הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה פי"ד עמ' ניט-ס)].

מרפסת הפונה לרה"ר

מרפסת הפונה לרה"ר (ואין לה פתח לחוץ), יש אומרים שרשאי להניח הנרות על המעקה ואינו צריך להניחם סמוך לפתח המרפסת. [תהרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ב)]. וי"א שעדיף להדליק בפתח הבית הפתוח למרפסת מבחוץ בצד שמאל כדי שיהא מוקף במצות, אא"כ יש פרסום יותר כשמדליק על המעקה. [תהר"י"ק והגר"י"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שח). ושו"ר דעת הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה) שאין הדלקה במרפסת מועילה כי אין המרפסת בכלל מקום הדלקה].

גדר פתח

לענין הפתח שמדליקין בו נ"ח, א"צ שיהיה בו צורת הפתח, אלא די בזה שניכר שנכנסים דרכו לחצר. [תהרשז"א זצ"ל (מעדני שלמה מועדים עמ' קט) והגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פ)]. ויש מי שאומר שבענין צורת הפתח (כמו לענין מזוזה). [תהר"י"ז זצ"ל (תשובות והנהגות ח"יב סי' שפב אות ב)].

הדלקה בחלון

במקום שנוהגים להדליק בפנים

הנוהג להדליק בפנים ידליק בחלון. ואם הוא גבוה למעלה מכ' אמה מרה"ר (לגר"י"ח נאה כ- 9.60 מטר, ולחזו"א כ-11.52 מטר), י"א שעדיף להדליק בפתח דירתו (חי"א לכל קנד אות טו) ומ"ב (סי' תרעא ש"ע"ה אות מב)], וי"א שעדיף להדליק בחלון, משום שעכ"פ יש היכר קצת לבני רה"ר. [פמ"י (שם מ"ז ססי"ק ה)]. וכן עיקר. [תהרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ה)].

במקום שנוהגים להדליק בחוץ

י"א דכיון דעיקר תקנת חז"ל להדליק בפתח הבית, אין להדליק אלא בפתח ביתו, אף באופן שאם ידליק בחלון או במרפסת יהיה יותר פרסומי ניסא. אמנם אם מפתח ביתו לא יראו בכלל הנרות לבני רה"ר, יש להדליק בחלון ביתו במקום שיראו בני רה"ר. [תהר"י"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שו-שז)]. וי"א שבאופן שיש יותר פרסומי ניסא בחלון יש להדליק שם. [החזו"א (ארחות רבנו (ח"י עמ' יב) וש"ט הלוי (ח"י סי' פד)].

החלון הוא מעל כ' אמה ויש בנינים ממול

מי שגר בקומה גבוהה והחלון הוא למעלה מכ' אמה, אם יש בנינים גבוהים ממול והשכנים רואים הנרות דרך החלון, י"א שאפשר להדליק שם אם יש שכנים מסביב בבתים הגבוהים. [ש"ט הלוי (ח"ד סי' ה)]. ויש מסתפקים בזה כיון שסוף סוף אין זה בגדר רה"ר. [תהרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ג)]. וי"א שבאופן זה עדיף להדליק בפתח הדירה לחדר המדרגות. [הגרשז"א זצ"ל (טובך יביעו ח"יב סי' לו)]. וכן דעת הגר"י"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שז) דבכה"ג עדיף להדליק בפתח הדירה. ועיי' בארחות רבנו (ח"י א אותיות כו - כח) בשם החזו"א].

להדליק על הסורגים שבחלון

סורגים שיש להם בטן שהם משופעים כלפי חוץ, יש אומרים שאין להדליק עליהם כי אינם חלק מהבית אפילו כשמשתמשים בהם. ומכל מקום אם מדליק על הסורג בתוך טפח לחלון שפיר דמי. [ועיי' תהלן לענין דין "טפח הסמוך" בחלון]. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות יז)]. וי"א דסורגים הם כחלק מן הבית אם משתמשים בהם. [תהרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ה) והגר"י"ק זצ"ל (חוט שני ח"י"ד עמ' שח אות ז)].

גובה מקום הנחת הנרות

מעל שלשה טפחים

מניח הנרות למעלה מג' טפחים (לגר"ח נאה כ- 24 ס"מ, ולחזו"א כ- 28.8 ס"מ). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ו)], דכל למטה מג' אלאו הניח בקרקע ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם, ומ"מ בדיעבד יצא. [מ"ב (סי' תרעא ס"י"ק כו)].

למטה מעשרה טפחים

מצוה להניח נ"ח למטה מ"י טפחים (לגר"ח נאה כ- 80 ס"מ, ולחזו"א כ- 96 ס"מ). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ו)]. כי לוי יותר הנס כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחו במקום כ"כ נמוך. [מ"ב (ס"י"ק כז)]. ובדיעבד אם הניחם למעלה מ"י"ט, יצא. [שו"ע (שם)]. והא דאין העולם נזהרין בזה, משום שיש סוברים שעשוי שהורגלו להניח בפנים (עיי' הפרטים בזה לעיל), אין קפי"א בזה, אכן המדדקין נוהגים להקפיד בזה. [מ"ב (ס"י"ק כז)].

מזידת הגובה, מהמנורה או מזהלשלת

אף בנרות שעוה ארוכים, כל שמקום הלהב הוא למעלה מכ' אמה, פסולה. [שעה"צ (אות לג)]. וה"ה לענין למעלה מעשרה ולמטה משלשה טפחים. [כנה"ח (סי' תרעא אות ב)]. ותהרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה יז)]. ומ"מ עדיף שלא יניח המנורה על הארץ ממש אף אם היא גבוהה ג"ט, דנראה כמדליק להאיר את רה"ר, אלא יניח דבר מה תחתיה שיהא ניכר שהוא למצות נ"ח. [תהרשז"א זצ"ל (שם הגה יז)].

הלון למעלה מעשרה טפחים

אם דר בעליה מנחה בחלון שהוא לצד רה"ר, אפילו אם החלון גבוה יותר מ"י"ט מקרקעית העליה. [מ"ב (ס"י"ק כז)]. ואם יש לו שני חלונות אחד למעלה מ"י"ט ואחד למטה מ"י"ט ודאי ינחיתה בחלון שהוא למטה מ"י"ט. [מ"ב (ס"י"ק כז)].

הדליק למעלה מעשרים אמה

אם מניחה למעלה מכ' אמה לא יצא. [שו"ע (שם סעי' ו)]. אפילו לקחה כך דלוקה והניחה למטה מכ', לא יצא, דהדלקה עושה מצוה. [רמ"א (שם)]. וחוזר להדליק בברכה. [מ"ב (ס"י"ק כט)].

ביתו בשיפוע ההר

אם ביתו נמצא בשיפוע ההר, וביתו למעלה מעשרים אמה, אך במרחק מביתו עדיין הנרות ניכרים היטב ומשם הם תוך כ' אמה, שפיר דמי דנחשב תוך כ' אמה. [תהר"י"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שז)].

הכביש גבוה מהרהוב

אם עד הקרקע מביתו לגינה יש יותר מכ' אמה, ומחכביש (שהוא יותר גבוה) יש פחות מכ' אמה נחשב כהדליק תוך כ' אמה. [תהר"י"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שז)].

טפח הסמוך לפתח

מצוה להניח נ"ח בטפח הסמוך לפתח (לגר"ח נאה כ- 8 ס"מ, ולחזו"א כ- 9.6 ס"מ). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ז)], שאם ריחיקנה רחוק מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. [מ"ב (סי"ק לא)].

למצוה או לעיכובא

יש אומרים שטפח סמוך לפתח מעכב אפילו בדיעבד, וצריך לחזור ולהדליק (ואעי"פ שכתוב דמצוה היא, מצוה לעיכובא היא). [תהרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פט)]. ויש אומרים שבכל אופן אין הדבר מעכב. [ערוה"ש (סי' תרעא סוף אות יא) ותהרשז"א זצ"ל (שלמי מועד עמ' קצא)]. ולמעשה כל שניכר שהנר שייך לאותו פתח יצא. [תהר"ח"ק זצ"ל (נר חנוכה פי"ד הגה לג)].

מוזילת בפנים

במקומות שמדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ יש נוהגים להדליק בטפח הסמוך לפתח (הדירה) כמו בימימה, ואין לשנות, אא"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין. ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל, ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעי. [רמ"א (סי' תרעא סעי' ז)]. ומ"מ אם יש לו חלון (שהוא נמוך מכ' אמה מהקרקע) הסמוך לרה"ר נכון יותר שיניחנו שם, כדי שיהיה היכר לבני ר"ה ויתפרסם הנס, אם לא במקום דשכיחא הזיקא על ידי זה. [מ"ב (ס"י"ק לח) ושעה"צ (אות מב)].

רבים מדליקים באותו פתח

רבים המדליקים בפתח אחד, רשאים להניח הנרות זה בצד זה (בהפסק הראוי) אף שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח. הואיל וניכר הדבר שכולם שייכים לפתח זה.

[הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות א)].

מקום ההדלקה בחלון (אם בעינן טפח סמוך לו)

יש אומרים דאף בחלון שייך דין של "טפח סמוך לפתח", ועל כן מהני להניח הנרות הנוכה בטפח הסמוך לחלון מבחוץ. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק הנוכה)]. ויש אומרים דדין טפח הסמוך נאמר רק בפתח הבית שהוא מקום מעבר הבית, ולכן כולל גם את הסמוך לפתח, מה שאין כן חלון הוא רק משום שנראה לרשות הרבים, ולכן אין להדליק בטפח הסמוך לחלון מבחוץ. [הגר"ק זצ"ל (חוש שני ח"ד עמ"י שנו)]. והכי מסתבר.

באיזה צד מניחים החנוכיה

פתח שיש בו מזוזה

מצוה להניח נר הנוכה בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר הנוכה משמאל. [שו"ע (סי' תרע"א סעי' ז)]. מיהו בדיעבד אם הניח מימין יצא. [מ"ב (סי"ק לג)]. ואף אם הדליק כבר חברו שם ידליק גם הוא בצד שמאל. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות א)].

פתח שאין בו מזוזה

אם אין מזוזה בפתח, מניחו מימין, דכל מידי דמצוה ימין עדיף, ועוד כי יש יותר פרסומי ניסא כי הכל פונים לצד ימין. [שו"ע (שם) ומ"ב (שם)]. ויעשה כן גם אם כבר דולקים שם נרות של אחרים. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ז)].

רבים מדליקים באותו פתח

רבים המדליקים בפתח אחד, ואין צד שמאל של הפתח מספיק לכל הנרות (כגון בפתח בנין של ישיבה וכדו') רשאין להניחם גם בצד ימין, כי הדין שני"ח יש להניחם בצד שמאל אינו אלא הידור, אבל מעיקר הדין כל שנר' לשייכו לפתח מועיל. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה א)].

המדליק כמרפסת

יש מסתפקים אם המדליק במרפסת (ע"י בזה לעיל) יניח הנרות בימין המעקה, או שיכול להדליק בכל מקום שירצה. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה ב)].

מקום הנחת הנרות בשבת

מקום שיש בו רוח

בליל שבת צריך ליתן שום דבר, לחוץ בין הנרות לפתח, בשביל הרוח שלא תכבה הנרות כשפוחות את הדלת. [שו"ע (סי' תרפ' סעי' א)] ואף שגם בחול יש להיזהר בזה כדי שלא יכבו הנרות, מ"מ בשבת צריך זהירות יתירה. [מ"ב (שם ס"ק א)].

אין משיב פפ"ר שייכבו

דוקא במקום שמדליקין הנרות נגד פתח הבית מבפנים יש לחוש שיכבו הנרות, כי הוא פסיק רישא, אבל כשבפתיחת הדלת אין משום פסיק רישא שיכבו הנרות, כגון שאינו מכוון כנגד החצר או ר"ה, אין חשש. [מ"ב (שם ס"ק ב)].

קביעת הנרות בליל

בערב שבת אסור לקבוע הנרות בליל עצמה אחורי הדלת. [שו"ע (סי' תרפ' סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ה)]. שבפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ויש בזה שום מכבה או מבעיר, ואף על גב דאינו מכוין לזה הוא פסיק רישא. [מ"ב (ס"ק ד)].

סדר הדלקת הנרות

הדלקת נר הימני

יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר א' סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאל, כדי להפנות לימין, וכן בכל לילה. נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס. [שו"ע (סי' תרע"ב סעי' ה)]. ואין חילוק בין שבפתיחת הפתח ובין שנספת משמאל הפתח תמיד (תחיל הברכה בנר הנוסף [מ"ב (ס"ק ט)]. וי"א שאם מונח בימין הפתח אזי צריך להתחיל תמיד בנר הימני שהוא סמוך לפתח והולך מימין לשמאל, ואם מניח הנרות בשמאל הפתח צריך להדליק ג"כ תמיד תחילה הנר הסמוך לפתח והולך ומדליק משמאל לימין. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ונכון לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהיו כולם שוין בטפח הסמוך לפתח. [מ"ב (ס"ק ט)]. ולמעשה אין ני"מ בכל זו בעצם המצוה, כי בכל אופן יוצא ד"י"ח לכל הדעות, כי כל זה הוא רק לענין הכתלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו. וכל א' יעשה כמנהגו. [בה"ש (שם ד"ה כדי לפנות)].

מדליק בחלון

כשמדליק בחלון או בחלל הפתח או בבהכ"נ וכדו', בליל ראשון ידליק בתחלה בנר היותר ימיני ובליל שני ביותר שמאלי וכן בליל ג' וד' עד יום שמיני הכל ידליק בנר הנוסף ואח"כ פונה והולך לצד ימין, ובכל זה ירחיק אי"ע לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שיופגע בו תחלה ולא יצטרק להעביר על המצוה. ולדעת הימני הנ"ל גם בזה יברך תמיד על הנר הראשון שהוא עיקר המצוה. ונראה דבזה יעמיד הנר הראשון לצד שמאל ואח"כ בכל יום מוסיף והולך לצד ימין וההדלקה יהיה תמיד בנר שעומד בצד שמאל כמו שכתבנו ופונה והולך לצד ימין. [מ"ב (סי' תרע"ו ס"ק יא)].

הלוץ עם זכויות שאינה שקופה

חלון שאין הזכויות בו שקופה, אם ניכר מבחוץ שיש שם נרות, אפילו אם אינו ניכר מספר הנרות, בדיעבד יוצאים ידי חובת המצוה. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פלי"ה הגה ע)].

הדלקה מפני החשד

הצר או בית שיש להם שני פתחים

חצר או בית שיש להם שני פתחים משתי רוחות, צריך להדליק בשניהן מפני החשד (שיאמרו בני עירו כמו שלא הדליק בפתח זה באחר נמי אל הדליק). ואם שני הפתחים ברוח א' (והם בבית א' די לו בא' מהם). [שו"ע (סי' תרע"א סעי' ח) ומ"ב (ס"ק כ-ג)]. וע"י בשעה"צ (אות נו)]. אבל אם הם בבי' בתים או שבית א' חלוק מתוכו והם של אדם א', י"א שצריך להדליק בשניהן משום חשד שיחשדו ששני בני"א דרים שם, ויש מקילין בששניהם שייכין לאדם א'. [מ"ב (ס"ק ג)].

ברכה על הדלקה מפני החשד

כשמדליק בשני פתחים אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה. [רמ"א (שם)].
הדלקה מפני החשד בזמננו

בזמן הזה שרבים מדליקין בפנים ממש, ואין היכר לבני ר"ה כלל, אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים. [רמ"א (שם סעי' ו) ומ"ב (אות יד)]. והדין כן אף לנוהגים בזמנינו להדליק בפתח הבית. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות יא)].

הברכות על נרות הנוכה

כמה ברכות מברכים

המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות : להדליק נר הנוכה, שעשה נסים ושהחיינו. [שו"ע (סי' תרע"ו סעי' א)]. ומליל שני ואילך מברך שתים : להדליק ושעשה נסים. [שו"ע (סי' תרע"ו סעי' ב)]. ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק דבעינן שיהיו הברכות עובר לעשייתן. [רמ"א (סי' תרע"ו סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ד)].

נוסח הברכות

דעת השו"ע (סי' תרע"ו סעי' א) שמברכים "להדליק נר הנוכה". ודעת שאר הפוסקים שמברכים "נר של הנוכה". ויאמר "שלחנוכה" במילה אחת ולא "של הנוכה" שתי מילות. ומ"מ העולם אין נוהגין להקפיד בזה. [מ"ב (שם ס"ק א)]. כמו כן יש לומר "בזמן הזה" ולא "ובזמן".

[מ"ב (שם)]. והגיענו "לזמן הזה" הלמ"ד בחי"ר"ק ולא בפת"ח. [מ"ב (שם)].

אבל בברכת שהחיינו

אבל מברך בביתו ברכת שהחיינו (אבל לא בבית הכנסת). [מ"ב (סי' תרע"א ס"ק מד)].

שכה לברך על הדלקה

הדליק נר הנוכה ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק שאר הנרות נזכר שעדיין לא בירך, יש לו לברך כל הברכות. ואם נזכר לאחר שהדליק כל הנרות אין לו לברך ברכת להדליק רק ברכת שעשה נסים. [מ"ב (סי' תרע"ו ס"ק ד) ע"פ הרע"א]. אולם אם קודם שהדליק הנרות הנוספים כבו הראשונים לא יברך להדליק נר של הנוכה אלא שעשה הנסים ושהחיינו. [שעה"צ (סי' תרע"ו אות ה)].

שכה לברך שהחיינו

אם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או בשאר הלילות. [שו"ע (סי' תרע"ו סעי' ב)], בשעת ההדלקה. אם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זו עוד. [מ"ב (ס"ק ב)]. אמנם אם אירע זה בליל שמיני וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צ"ע אם יברך אפי' לאחר ההדלקה.

[שעה"צ (אות ג)]. אלא דסותר דבריו בסי"ק ד'. וע"י משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג].

יברך על ההדלקה בבית הכנסת

מי שיברך על הדלקה בבית הכנסת, כשחוזר ומדליק בביתו אינו מברך ברכת שהחיינו, אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו. [מ"ב (סי' תרע"א ס"ק מה)].

יברך ואח"כ הזמננו לו נרות להידור מצוה

יברך והדליק נר א' בלילה השני (או בשאר הלילות) ואח"כ הזדמן לו עוד נר, ידליק הנר הנוסף ללא ברכה אפי' לא היתה דעתו מתחלה רק על נר א' ואח"כ נזדמן לו השני, כי ע"פ הדין אין חיוב רק נר א' והשאר הוא משום הידור מצוה כני"ל. [מ"ב (סי' תרע"ב ס"ק ו)]. וע"י משי"כ

בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג].

אמירת הברכות בהדלקה על ידי שליח

המדליק נרות הנוכה על ידי שליח אין השליח יכול לברך, אח"כ המשלח נמצא שם ושומע הברכות מהשליח. [מ"ב (סי' תרעה ס"ק ט)]. ודעת האג"מ (או"ח סי' קצ) דאם מדליק עבור איש יכול לברך "להדליק נר הנוכה", אבל כשמדליק עבור אשה אינו מברך כלל (אח"כ שומע ממנו הברכות). ועיי"ש ששמע דאף כשהמשלח יגיע לביתו אינו מברך שאר הברכות. אולם במקראי קודש (הנוכה סי' כג) כתי' דשעשה ניסים ושהחיינו המשלח מברך. וע"י באור ציון (ח"ד פמ"ו אות ח)].

יברך על נרות הנוכה במוצ"ש וזוכר שעדיין לא הבדיל

יברך על נרות הנוכה במוצאי שבת, וטרם שהתחיל להדליק נזכר שלא הבדיל לא בתפלה ולא על הכוס, יההרר "ברוך המבדיל בין קדש לחול" וידליק כל הנרות ואח"כ יבדיל. נ"ע בא"י א מבוטסאטש סי' רצ"ט סעי' ה' דמהני להרהר "ברוך המבדיל". וע"י עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קס"ג].

לפטור הנוכיה הדישה בברכת שהחיינו

ברכת שהחיינו על הדלקת ני"ח פוטרת ברכת שהחיינו על הנוכיה חדשה. [שבט הלוי (ח"ד סי' כה)]. ויש סוברים שלכתחלה יש להקפיד לברך עליה בנפרד. [מנח"ש (סי' ב)]. ואם בירך על ההדלקה וכוון שלא לפטור החנוכיה, צריך לחזור ולברך, דמהני גבולת ברכת ע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד].

אמירת הנרות הללו

אחר שהדליק נר ראשון שהוא העיקר, אומר : הנרות הללו אנו מדליקין על התשעות ועל הניסים ועל הנפלאות וכו'. [שו"ע (סי' תרע"ו סעי' ד) ומ"ב (ס"ק ח)]. ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות הללו וכו'. ומ"מ גם האומר הנרות הללו לאחר שגמר להדליק נוהג כדין. [מ"ב (שם)].

חלק הדלקה לכמה אנשים

מי שהתחיל להדליק ני"ח, לכתחלה עליו לגמור ההדלקה. [מ"ב (סי' תרע"א ס"ק מח-מט)]. ומ"מ כשמזדמן לו איזה דבר נחוץ לאחר שהדליק אחד מהן, יוכל אחר להשלים בשבילו את שאר הנרות. [מ"ב (ס"ק מט)]. ולכתחלה אין לתת לקטנים אפילו בגיל חינוך להדליק שאר הנרות, חוץ מהשמש שרשאים להדליק אף לכתחלה. [בן איש חי (פרי יושב – הלי הנוכה אות יח), כה"ח (סי' תרע"א אות פג) ואור לציון (ח"ד פמ"ב אות ב)].

שיעור הנרות

צריך לתת שיעור שמן עד שתכלה רגל מן השוק והוא כחצי שעה (לאחר צאת הכוכבים). [שו"ע (סי' תרע"ב סעי' ב)]. ובזמננו כיון שזמן כלות הרגל מן השוק מאוחר מבזמן הז"ל, נכון ליתן שמן בנר שיהא ראוי לדלוק זמן רב, ולא חצי שעה בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות ח)]. וע"י בתשובות והנהגות (ח"ב סי' שמ"ב אות ד) בשם הגר"י"ז זצ"ל שהשיעור תלוי בכל מקום מתי כלה שם רגל מן השוק (דהיינו אנשים העוברים ושבים אחר שסגרו החנויות שלהם). וע"י בריטבי"א (שבת כ: א) שבאמת נקט כן. וע"י בספר חוט שני (חנוכה עמ"י יז) בשם הגר"י"ז זצ"ל].

להדליק לפני שנותן שמן בשיעור

יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי"ח. [שו"ע (סי' תרעה סעי' ב)]. ועי"כ צריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלא ברכה. [מ"ב (ס"ק ח)].

אין לו נרות או שמן שידלקו חצי שעה

מי שאינו לו נרות או שמן כשיעור הני"ל, ידליק בלא ברכה. [ביאור הלכה (שם ד"ה כוה השיעור)].

מדליק באיחור

אם הדליק זמן מה אחר הזמן (צאת הכוכבים או שקיעת החמה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ע"י לעיל) אי"צ לתת שמן כ"כ רק עד שתכלה רגל מן השוק. [שו"ע (סי' תרע"ב סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ה)]. אכן כל זה הוא לדין התלמוד שהיה ההיכר לעוברים ושבים, אבל במקומות שההיכר הוא רק לבני ביתו לעולם צריך שיעור הידוע, ואף המדליק אחר שכלתה הרגל מהשוק צריך לתת זה השיעור. [מ"ב (ס"ק ה)].

לשהות אצל הנרות חצי שעה

יש מי שאומר שעיקר המצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמוח בהם, ולא מספיק שידליק וילך לו למקום אחר. [מקור חיים (סי' תרע"ב סעי' ב)]. אולם סתמות הפוסקים שאין צריך לשהות במקום הנרות. [וכן פסק האור לציון (ח"ד פמ"ו אות ו)].

לכבות הנרות לאחר חצי שעה

אם נתן בה יותר מהשיעור יכול לכבותה לאחר שעבר הזמן. [שו"ע (סי' תרע"ב סעי' ב)]. וי"א שנוהגים שלא לכבותם אפילו אחר חצי שעה. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"י זמ)]. ויש שלא הקפידו על זה. [ע"י בארחות רבנו (ח"ג עמ"י טו) שהובא שהחזו"א נהג לכבותן שלא ילמדו דיש בזה חיוב]. ויש מי שאומר שעכ"פ יש משום הידור מצוה שידלקו יותר. [מ"מ (סי' תרע"ב)]. אולם דעת הדרכ"מ (שם אות א), המ"א (ס"ק א) ומ"ב (ס"ק ב) שאין משום הידור מצוה ככה"ג. אלא דמדוה המ"א בנרות שעוה שכשהם ארוכים הם נאים יותר למצוה. וע"י בשבט הלוי (ח"א סי' קפ"ט אות ג) משי"כ בזה]. ומ"מ לא אצט"ל לצאת מהבית וחושש להשאיר הנרות ללא פיקוח רשאי לכבותם.

לאחר חמשות אחר כיבוי הנרות

החנך מציג שעה ראשית לכבות הנרות (עיי' בזה לעיל) מחמת שאינו מקצה השמן רק מה צריך לשיעור חצי שעה למצותו. [מ"ב (שם ס"ק ז)]. ומי"מ לכתחלה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה, משום שיש פוסקים שסוברים שאם נתן השמן בסתם הקצה הכל למצותה. [מ"ב (שם)]. ואין לטלטל הנרות ממקומן בעודם דולקים אפילו יותר מחצי שעה, מפני הרואים שלא ידעו ויאמרו להשתמש טלם. [שעה"צ (אות יב). ועיי' במ"ב (סי' תרעה ס"ו) ובשבט הלוי (ח"א סי' קפט אות ג) משי"כ בה]. ולענין תנאי על נותר השמן תוך חצי שעה, עיי' בשמעתא עמיקתא גליון רפ"ט בדיני נותר השמן.

להנות מהנרות לאחר חצי שעה

י"א שיכול להשתמש לאורה לאחר חצי שעה. [ש"ע (סי' תרעב סעי' ב)]. ויש מחמירין שבעוד שהנרות דולקין אין להשתמש לאורן משום הרואים שלא ידעו לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר הזמן. [מ"ב (שם ס"ק ח)].

כבו הנרות אחר ההדלקה

כבו הנרות אחר ההדלקה

הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה. וכן אם לאחר שהדלקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. [ש"ע (סי' תרעג סעי' ג)]. ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה. [רמ"א (שם)]. ומי"מ ראוי לחזור ולהדליקה. [מ"ב (ס"ק כז)]. ואם כיבה אותה במזיד, חייב לחזור להדליק, ומי"מ לא יברך. [שעה"צ (שם ס"ק לב) בשם פמ"ג].

ככו בערב שבת קודם קבלת שבת

י"א שאפי' אם כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. [ש"ע (שם סעי' ג)]. ויש מי שאומר שקודם קבלת שבת שיש עדיין היתר להדליק מחויב לחזור ולהדליק בלב ברכה. [מ"ב (שם ס"ק כו) ע"פ הטי"ז]. וראוי להחמיר כדעה השניה. [מ"ב (ס"ק כז)].

אחרי שקיבל עליו שבת

אם קיבל על עצמו שבת ואח"כ כבתה, ויש עדיין זמן עד לכניסת השבת מותר לומר לחבירו שידליק אותם עבורו. [מ"ב (שם ס"ק כז)].

הדליק במקום שיש רוח

אם הדליקה במקום רוח וכבתה, זקוק לה לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצויה, שזה הוי כאלו לא נתן בה שמן כשיעור ומי"מ לא יברך עליה משום שאולי לא היה ברור שתכבה. [מ"ב (סי' תרעג ס"ק כה) ושעה"צ (אות ל)].

נכבה א' מהנרות באמצע הדלקה

התחיל להדליק הנרות וכבה א' מהן קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה כיון שעדיין לא נגמרה ההדלקה. [ביאור הלכה (שם ד"ה א)].

בית זכוכית שדלתותיו פתוחות

המדליק בחוץ בתוך בית זכוכית, רשאי לכתחלה להדליק בעוד שדלתותיו פתוחות, אע"פ שיכולה רוח מצויה לכבות הנרות, הואיל ובדעתו לסגור. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז אות ו), הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי פל"ד אות כא) והגר"מ זצ"ל (הנכח עמי שיה)]. ויש מי שהחמיר בזה. [המהר"ל דסק"ן (הר צבי ח"ב סי' קיד)].

האור לא נאחו כפתילה

לא יסלק ידו עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצאת מהנר. [ביאור הלכה (סי' תרעג על סעי' ב). ועיי' בנן איש חי (שנה ב' פ' יח אות טו), בארחות רבנו (ח"ג אות סג) ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' שמב אות ח)]. **ואם הוא רואה שהאור אין נאחו בפתילה ובודאי יכבה במהרה, אינו יוצא בהדלקה זו, וחייב לחזור ולהדליקה לאחר שנכבתה.** [מ"ב (סי' תרעג ס"ק כה)].

הדלקה ע"מ לכבות בתוך חצי שעה

יש מי שאומר שהמדליק על דעת לכבות בתוך חצי שעה, נראה שלא יצא ידי חובתו וחוזר ומדליק בברכה. ויתכן שכן הדין אף אם לבסוף לא כיבה. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז אות ח)].

הדלקה עושה מצוה

הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה, שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה, מדליקה שם ואין צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה. ואם הדליקה בפנים והוציאה חוץ, לא יצא, וכך אם מדליקה אחרוזה בידו, במקומה, לא יצא, שהרואה אומר : לצרכו הוא אחרוזה. [ש"ע (סי' תרעה סעי' א)]. ואח"כ כלה זה דוקא שהאחרוזה כל זמן מצותה, אבל אם אחרוזה בידו קצת זמן ואח"כ מניחה כשהיא דולקת יצא, ויש מפקפקין בזה ודעתם שאין להדליק עד שיהיו מונחין תחלה במקומן. [מ"ב (שם ס"ק ז)].

לטלטל הנרות ממקום למקום

אפילו היתה הדלקה והנחה במקום אחד בפנים או בחוץ יש לזהר לכתחלה שלא לטלטל הנרות ממקומן עד שיושלם השיעור של הדלקה דהיינו חצי שעה. [מ"ב (סי' תרעה ס"ק ו)]. ולענין נרות שבבכה"כ יעויין לקמן.

להדליק מנר לנר

הדלקה מנר לנר

דעת הש"ע (סי' תרעד סעי' א) שניתן להדליק נר חנוכה מנר חנוכה (כגון מליל ראשון ואילך שיש יותר מנר אחד ומדליק זה מזה, וכן מליל ראשון ויש שני אנשים בבית אחד שכל אחד מדליק בפני עצמו). ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול (והשמש בכלל נר של חול), אסור. ויש מתירים גם בזה, אא"כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה. [ש"ע (שם) ומ"ב (ס"ק א)]. ודעת הרמ"א (שם) שהגוי להחמיר בי"ח חנוכה שלא להדליק אפי' מנר לנר, כי עיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה. ואם שני בעה"ב דרין בבית א' שמעיקר הדין צריך הדלקה ני"ח לכל א' מדליקין זה מזה. [מ"ב (ס"ק ו)].

כבה אהר מהנרות

אם כבה אחד מהנרות אין להדליקו מן האחרים (אפילו לדעת המקילין לעיל), אפילו בלא אמצעי, ואפילו כבה בתוך שיעור הזמן, שאין בהדלקה זו מצוה מעיקר הדין, דקי"ל כבתה אין זקוק לה. [מ"ב (סי' תרעד ס"ק ב)].

אחר זמן המצוה

כל זה אינו רק בעוד שדולקים למצותן, אבל אחר שעבר זמן המצוה, מותרים בהנאה וכ"ש שמותר להדליק מהן. [רמ"א (סי' תרעד סעי' א)]. ואע"פ שיש סוברין דכל זמן שדולקין אסור להשתמש לאורן וה"ה דאין להדליק מהן, מ"מ אין להחמיר בזה רק לענין להדליק מהם נרות של חול, אבל נר של מצוה דמדינא מותר אפילו בתוך השיעור עכ"פ אין לנו להחמיר אחר שעבר השיעור. [מ"ב (סי' תרעד ס"ק ו)].

הדליק מני"ח שאר נרות של מצוה

יש מי שאומר שנר של בכה"כ, של שבת ושל חנוכה, כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה. [ש"ע (סי' תרעד סעי' א)]. וה"ה נר של ת"ת או נר לחולה הצריך נר. [רמ"א (סי' תרעד סעי' א)]. ויש מחמירים דאין להדליק שאר נרות מנר חנוכה. [מ"ב (סי' תרעד ס"ק ט)].

הנאה מנרות חנוכה

אסור להשתמש בנר חנוכה (אפילו באותן נרות שמוסיפים המהדיין בכל לילה) בין בשבת בין בחול. [ש"ע (סי' תרעג סעי' א)]. כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שעיי"כ נס שנעשה במנורה תקנהו עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל. [מ"ב (ס"ק ח)].

תשמיש ע"י אר

אפי' לבדוק מעות או למנותן לאורה (שהוא תשמיש עראלי) אסור. [ש"ע (סי' תרעג סעי' א)]. ואפילו למנותן מרחוק שאין ידיו סמוכות לנר ג"כ אסור [מ"ב (ס"ק ז)], כדי שלא יהא מצות בזווית עליו. ודוקא בזה שהוא עכ"פ תשמיש עראלי, אבל כל שאינו משתמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שנר חנוכה דולק. [מ"ב (ס"ק יא)].

תשמיש של קדושה

אפי' תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה, אסור. [ש"ע (סי' תרעג סעי' א)]. ואפילו לימוד דרך עראלי אסור. [מ"ב (ס"ק יב) בשם הטי"ז]. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה ועל כן (לדעה זו) מותר ללמוד תורה אפילו בקביעות לאור הנרות. [ש"ע (סי' תרעג סעי' א) וביאור הלכה (שם)]. והעיקר כאוסרים. [משמעות הש"ע (שם)].

נרות בית הכנסת

עיי' בגליון תני"ט - הלכות מצויות לחנוכה חלק ב', לענין דיני ני"ח בבכה"נ.

נר של קטן

ני"ח שהדליק קטן שהגיע לחנוך, אסור להשתמש לאורן. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות יא)].

הדלקת שמש

מחמת שאסור להשתמש לאור הנרות נוהגים להדליק נר נוסף (שמש) להשתמש לאורו, ויינחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה. [ש"ע (סי' תרעא סעי' ה)]. ויש לעשות השמש יותר ארוך משאר נרות, שאם בא להשתמש ישתמש לאור אותו נר. [רמ"א (סי' תרעג סעי' א). ועיי' בנן איש חי (פ"ר וישב אות יג) שיש לעשותו שונה כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל ני"ח].

הדליק הנרות עם השמש

מנהג מבני ספרד להדליק הנרות בנר אחד ולהדליק (אחר הדלקת ני"ח) נר נוסף והוא השמש. [ש"ע (סי' תרעג סעי' א) ואור לציון (ח"יד פמ"ד אות ה)]. ובני אשכנז לא נוהגים כן, אלא אף מניחים כנר נוסף השמש שבו מדליקין הנרות. [רמ"א (סי' תרעג סעי' א)].

אין בדעתו להשתמש באור הנרות

אף אם אין דעתו כלל להשתמש לאורה, מ"מ צריך נר אחר שיהיה היכולת בידו להשתמש לאורה ועל ידי זה ניכר שהנר הראשון הוא לשם מצוה, ולא יאמרו שלצורכו הדליקה. וכן נוהגים. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק כד) וביאור הלכה (ד"ה וצריך נר)].

מודיק בפתח הבית

מעיקר הדין אי"צ להדליק י"שמש" אלא כשמדליקים בפנים, כי באופן זה יש לחוש שמא ישתמשו בנרות של חנוכה. [ש"ע (סי' תרעא סעי' ה), מ"א (ס"ק ה) ומ"ב (סי' תרעג ס"ק ד)]. ומי"מ נוהגים להניח נר נוסף בכל מקום. [ביאור הלכה (ד"ה וצריך) ואור לציון (ח"יד פמ"ד אות ה)].

רבים מדליקים

אפילו רבים המדליקים כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד, ואפילו יש נר על השולחן, דשמא ישתמש אצל הנרות. [מ"ב (סי' תרעג ס"ק יח)].

יש אור אחר

מעיקר הדין כיון שיש לו נר על שולחנו אי"צ להדליק שמש. [ש"ע (סי' תרעא סעי' ה) ומ"ב (סי' תרעג ס"ק ד)]. וכן הדין כשאור החשמל דולק במקום שדולקים ני"ח. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ז אות יג והגה כז) ואף לפי משי"כ המ"ב (שם) דכשמדליקין בפנים מניחים נר נוסף גם כשיש נר על השלחן דחוששין אולי ישתמשו בנרות של חנוכה ולא אדעתייהו, שאני האב שאין הדרך להשתמש לאור הנר]. ואעפ"כ נוהגים להדליקו בכל אופן.

נרות ושמונים

נר של שעה או שמן

מותר להדליק בנרות שעוה. [רמ"א (סעי' תרעג סעי' א) ושעה"צ (אות ד) דלא כדעת המהר"ל מפראג]. ונוהגים להדליק בנרות של שעה כי אורן צלול כמו שמן. [רמ"א (שם)]. ומי"מ מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעה שעל ידי השמן נעשה הנס. [מ"ב (ס"ק ד)].

שמונים הכשרים לני"ח
כל השמונים כשרים לנר חנוכה, ואע"פ שאין השמונים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותן הפתילות. [ש"ע (שם)]. ולא חוששים שמא יבואו לידי כיבוי, משום דקי"ל כבתה אין זקוק לה דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה. [מ"ב (ס"ק א)].

מודיק בשבת

אפי' בליל שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק נר חנוכה בשמונים ופתילות שאסור להדליק בהם נר שבת. לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול. [ש"ע (סי' תרעג סעי' א)]. וכי"ז אם אינו נותן בנר רק כדי שיעור מצותו [רמ"א (סעי' א)], שאם יתן יותר יש חשש שיטעו להשתמש בו אחר השיעור של ההדלקה שאז מותר ליהנות ממנו. [מ"ב (ס"ק א)].

לצורך השמש

בשבת חנוכה אסור לעשות השמש משמונים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת, כי מותר לעשות תשמישים נגדו יש לחוש אולי יבוא להטות הנר. [מ"ב (ס"ק א)].

שמן זית

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמונים שאורן זך ונקי. [רמ"א (שם)].

שמן שאינו ראוי לאכילה

שמן זית שאינו מיועד לאכילה אלא למאור כשר לכתחלה לני"ח. [סתומת הפוסקים. וכן פסק הגר"מ זצ"ל (חוט שני עמי שיט)]. וי"א שיש להדר ולהדליק בשמן זית הראוי לאכילה. [הגרשי"א זצ"ל (פניני חנוכה פי"ז עמ' קל-קלג). ודעתו שיש גם הידור שלא יהיה מבושל, והידור זה קודם להידור של שמן ראוי לאכילה].

שמן מוקשה

מותר להדליק בשמן מוקשה אפי' לכתחלה. [שבה"ל (ח"ט סי' קמג) והגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פל"ד אות ט)].

שמן מאוס

אסור להדליק ני"ח בשמן מאוס (כגון שמצאו בו עכבר). [מ"ב (ס"ק א)].

שמן הקדוש בקדושת שביעית

אסור להדליק ני"ח בשמן הקדוש בקדושת שביעית. [רידב"ז (פאת השלחן פ"ה ה"ט)], אמרי יושר (ח"א סי' ק), החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמי סלד) והגר"מ זצ"ל (חוט שני שביעית עמי רעג)]. ויש מתירין. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ז), השבט הלוי (ח"א סי' קפד) והאור לציון (ח"יד פמ"ד אות ד)].

"לכ"ם" בנרות חנוכה

אין צריך שנרות חנוכה יהיו שייכים למדליק מדין "לכ"ס". [שד"ח (ח"ט מעי' חנוכה אות טו) בשם בית יצחק, הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ג עמי' ה'ה יב) ובש"ט הלוי (ח"ג סי' פ). אולם הגר"צ פ"ק פרנק (מקראי קדש חנוכה סי' כא) והגרשי"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"א עמי' טו) דבעינן "לכ"ס". ועיי' משי"כ בסי"ד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ז].

נרות שמן מוכנים

כלי זכוכית אטום ובו שמן העשוי לשימוש חד פעמי כשר לכתחלה לני"ח. (הגרשז"א זצ"ל שם פט"ו אות ה).

יביאו לו שמן זית בתוך חצי שעה

היה לו נר שעוה או שאר שמנים בתחלת זמן ההדלקה, ועתיד להיות לו שמן זית בתוך חצי שעה, צ"ע אם ימתין כדי להדליק בו או ידליק מיד. (הגרשז"א זצ"ל שם פט"ו אות א).

נרות שאינן שוות

הנוהגין להדליק ביום ראשון נר א' ומכאן ואילך מוסיף והולך, צריך שיהיה נר הנוסף דומה לנר העיקרי. אבל אותם שעושים נר לכל אחד מבני הבית, יכול האחד להדליק נר של שמן והשני של שעוה. (מ"ב ס"י תרעג ס"ק ב).

הדלקה בשמנים שונים

אם אין לו שמן זית מספיק לכל הנרות, מותר להדליק כל נר בשמן אחר. (באר היטב ס"י תרעג סוף אות א) בשם הפוסט יעקב (ח"ב ס"י לא) ושער הציון (ס"י תרעג אות א).

להדליק ע"י פנס

מי שאין לו אפשרות להדליק בשמן ופתילה, רשאי להדליק פנס חשמלי (שיש בו חוט להט למעט תאורת לד שאין דינה כאש) ולברך עליו, בתנאי שניכר שהדליקו לשם מצות נ"ח. ובלבד שיש בו זרם חשמל כדי שידלק חצי שעה (כגון שדולק ע"י בטריה). (הגרשז"א זצ"ל הליכ"ש פט"ו אות ג והגה 11) והגרשז"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג ס"י קג). ועי' בשד"ח (ח"ט מע' חנוכה ס"ק טו"ב) ובכה"ח (ס"י תרעג אות יט).

פתילות

פתילות הכשרות לנ"ח

כל הפתילות כשרות לנר חנוכה, ואף על פי שאין האור נתלה יפה באותן הפתילות. נש"ע (ס"י תרעג ס"י א). ולא חוששים שמא יכבו, משום דק"ל כבתה הוא, זקוק לה, כי חגמרה שהדליק נעשה זכר לנס ונאמרה המצוה. (מ"ב ס"ק א).

הידור בפתילות

מצוה מן המובחר ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן. (מ"ב ס"ק ב).

פתיל צף המכוסה בשעוה

המדליק בפתיל צף המכוסה בשעוה, אף על פי שהדלקה עושה מצוה, מכל מקום נחשב כמדליק בשמן זית משום שהשעוה נמסה מיד. (הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג עמי רמא), שבת הלוי (ח"ח ס"י קנו), הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות ד) ואור לציון (ח"ד פמ"ד אות ח). דלא כהר"מי פ"שר זצ"ל (מ"ב - אבן ישראל) דס"ל שנחשב כמדליק בשעוה).

פתילות משומשות

אין חוששין לפתילות להחליפן, עד שיכלו. (ש"י"ע ס"י תרעג סעי' ד). ואין בזה בזיון מצוה כי אדרבה הם נוחות להידלק יותר כשהן מודלקות כבר. (מ"ב ס"ק לא). ומ"מ יש נוהגים לחדש הפתילות כל לילה, לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש ומשום זכר למקדש שהיו מחליפים הפתילות כל יום. (נ"י בכל בו ס"י מד מובא בדרכ"מ אות ו) ובמאירי (שבת כא. ד"ה זה שביארנו), וכן הביא הכה"ח (שם אות עב).

הכהוב הפתילות

יש שנהגו להבהב הפתילות לפני ההדלקה. (מנהג החזו"א (נר חנוכה דיני ומנהגי החזו"א אות ה).

הידור בחנוכיה ובנרות

הידור מצוה במנורה ובנרות

טוב לעשות מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפים. (מ"ב ס"י תרעג ס"ק כח). וע"י בתשובות והנהגות (ח"ה רס"י רכג) שכת' שהרוצה לקיים ההידור להדליק במנורה של כסף במילואו, ידליק ג"כ בכוסיות מכסף. אולם השבט הלוי (ח"ח ס"י קנו) כתב דהכוסיות אפ"י אינם מכסף בטלים לעיקר המנורה ויש בזה משום זה א-ל ואתנה. וע"י עוד בכה"ח (ס"י תרעג אות ט) ובערוה"ש (ס"י תרעב אות ט).

החנוכיה

טוב לעשות אף בית חנוכיה נאה. (נ"י בספר חסידים ס"י קכט רועה) ובמ"ב (ס"י תרעג ס"ק כח). והארנו בה בסי"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ב.

עשיית מלאכה כשהנרות דולקים

ימי חנוכה מותרין בעשיית מלאכה, אלא שנהוגות הנשים שלא לעשות מלאכה. (ש"י"ע ס"י תרע סעי' א). ודוקא נשים לפי שנעשה נס על ידיהם. ומ"מ יש מקומות שגם האנשים מחמירים בה. (מ"ב ס"ק ג).

כאיזה זמן יש להמנע מעשיית מלאכה

הנוהגים להימנע מעשיית מלאכה, נמנעים כל זמן שהנרות דולקים בבית (כדי לעשות היכר שאסור להשתמש לאורה) והוא כחצי שעה. (ש"י"ע שם) ומ"ב ס"ק ד). ובמקום שנהגו (האנשים או הנשים) איסור מלעשות מלאכה כל היום, יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא ומביאה לידי שעמום. (מ"ב ס"ק ה).

עשיית מלאכה כשאינו בביתו

אפילו אם אינו בביתו בשעה שמדליקין גם עבורו, יש לו להימנע מלעשות מלאכה (לנוהגים בכך), ומ"מ אם הוא שכיר אין עליו להימנע מעבודתו. (הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פל"ג אות ב).

מאיזה מלאכות יש להיזהר

י"א שלא נהגו להימנע מכל מלאכה, אלא בתפירה וכדו', אבל לא בבישול וכדו' (הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"ג ע"י ג), כי לא קבלו אלא מלאכות האסורות בחול המועד. (הגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פי"א הגה מד).) ומ"מ מלאכה שיש בה משום עמל וטרחא יש להימנע בכל אופן. (הגר"ש ואזנר זצ"ל (שם) והגרני"ק זצ"ל (שם)). ויש מי שאומר שהמנהג שלא לעשות שום מלאכה שיש בה היסח הדעת, אפילו בישול ואפיה, וכביסה אפילו ע"י מכונה וכדו'. (הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"י קלא)). וכל אחד ינהג כפי מנהגו.

להקל בשעת הצורך

בשעת צורך גדול ניתן להקל לעשות מלאכה הנצרכת, כי מנהג זה אינו חמור כל כך. (הגרשז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"י קלא)).

ההי"ב"ם במצוה

אנשים ונשים

אנשים ונשים חייבים בנר חנוכה. ומוציאין אחרים יד"ח. (ש"י"ע ס"י תרעה סעי' ג). ומ"מ המנהג שנשים נשואות (ובנות הסמוכות על שלחן אביהן) אין מדליקות בעצמן אלא יוצאות בהדלקת בעל הבית. (מ"ב ס"י תרעה ס"ק ט וס"י תרעא ס"ק ט) ושעה"צ (ס"י תרעה אות י). אבל אשה שאין לה בעל, או שאינו נמצא בבית, מדליקה בעצמה ומוציאה כל בני ביתה. (מ"ב ס"י תרעה ס"ק ט). וכמו כן יכולה לבקש מאיש אחר (שהוא גדול) שידליק ויברך עבורה, בתנאי שעומדת שם ותשמע הברכות ממנו ותכונן לצאת יד"ח. (מ"ב ס"י תרעה ס"ק ט).

חרש ושוטה

חרש ושוטה פטורים, וע"כ אין מוציאים אחרים יד"ח. (ש"י"ע ס"י תרעה סעי' ג). ומ"מ חרש שאינו שומע והוא מדבר חייב בנר חנוכה, דהוא כפקח לכל דבר. (מ"ב ס"י תרע ס"ק ב).

פומא

סומא, אם הוא בבית שאחרים מדליקין ויכול להשתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו, יעשה כן. וכן אם יש לו אשה, אשתו מדלקת עליו. ואם הוא לבד ואין לו אשה, ידליק בעצמו ע"י סיוע של אחר, ומ"מ לא יברך. ואינו יכול להוציא אחרים יד"ח. (מ"ב ס"י תרעה ס"ק ט).

אונן

אונן פטור מנר חנוכה. ואם הוא נשוי אשתו או שאר בני ביתו ידליקו. (מ"ב ס"י תרע ס"ק יב). ולא יענה אמן על הברכות. (נ"י בש"י"ע (י"ד ס"י שמא סעי' א), במ"ב ס"י נעא ס"יק ז וס"י עב ס"יק יא) ובעשה"צ (ס"י תרצו ס"ק כח). ואם הוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי ניסא בלא ברכה. (שם). ואם עבר ויברך לא עונים אמן על ברכתו. (הגרשז"א זצ"ל (פני ברוך איננות אות ח ומנח"ש ס"י צא אות כה).) ולאחר הקבורה א"צ לחזור ולהדליק. (הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש פל"ט אות יז).) ואם היה אונן בליל א' של חנוכה, והדליק אחר בביתו את הנר, אינו מברך שהחיינו בהדלקה בליל שני. (הגרשז"א זצ"ל (שם פט"ו אות יב).

מצוה בו יותר מבשלוחו

מצוה להדליק הנרות בעצמו ולא ע"י שליח או ע"י אשתו, כי מצוה בו יותר מבשלוחו. (מ"ב ס"י תרעו ס"ק יב). וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג).

קטן בהדלקת נ"ח

היוזב

קטן שיש לו בית משלו חייב להדליק נרות חנוכה. (ש"י"ע ס"י תרעו סעי' ג) ומ"ב ס"ק יג). אבל קטן הסמוך על שלחן אביו אינו חייב להדליק. (נ"י רמ"א ס"י תרעה סעי' ג), מ"ב ס"י תרעו ס"ק יג) והכ"ח (שם אות כח וס"י תרעו אות כב). ואם רוצים להרגילו במצוות ולהדליק נר משלו מותר. ואם הוא בן אשכנז יכול אף לברך על ההדלקה זו. וכן המנהג. (הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"מ ז).) וע"י בזה בשמעתא עמיקתא דיני קטן וחנינוכ). ואם הוא בן ספרד, אם לא הגיע לגיל חינוך רשאי להדליק בפני עצמו בברכה. ואם הגיע לגיל חינוך, אף שעדיף שלא יברך מ"מ אם מאוד רוצה בכך יכול אף לברך. (אור לציון (ח"ד פמ"ב אות א).

נרות שידלקו היצי שעה

נרות חנוכה של קטנים לכתחלה יש להחמיר שידלקו חצי שעה בצמצום, ובדיעבד אפילו אינם דולקים חצי שעה כל שאין הדבר ניכר לקטן יוצא יד"ח. (נ"י באג"מ (א"ח ח"ג סס"י צה) ובכה"ח (ס"י תרנח אות סד). ודעת ה"א"א מבוטשאטש (סס"י תרעה) דאין קפידא אם אין הנרות דקטנים שהגיעו לחינוך דולקין חצי שעה, כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קס"ג - וספר דיני קטן וחנינוכ).

הידור מצוה

די לחנך הקטן לעיקר הדין, להדליק נר אחד כל יום. (מ"א ס"י תרעו ס"ק ח) דקטנים פטורים בכה"ג, דלא כהרמ"א שם שמחמיר בזה. וכן פסקו המ"ב (סס"י תרעה וס"י תרעו ס"ק יג) והכה"ח (שם אות כח וס"י תרעו אות כב). ובכה"ג שהקטן גר בבית משלו ומדליק נ"ח מדין חינוך, י"א שיש לחנכו לקיים ההדלקה בהידור כגדול, ע"י מקראי קדש (חנוכה ס"י טו) ובדעת תורה (למהר"ש ס"י תרעו על סעי' ב).

עוזר לקטן בשעת קיום המצוה

אף אם עוזר לבנו לקיים המצוה, כגון שמחזיק עמו הנר, יוצא הבן ידי חובתו. (כן מוכח מהש"י"ע (ס"י תרנח סעי' ו) שכתב שלא להקנות לקטן את הד' מינים ביום ראשון של סוכות (שחיוב נטילת מדאו) קודם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מהתורה, ונמצא שאם החזירם לו אינם מוחזרים וכו', י"אם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו שפיר דמ"י, ע"כ. וע"י במ"ב (שם ס"ק כח) שבה"ג יצא יד"ח חינוך לפי הסבורים דליכא חיוב חינוך שיהיה "לכם" כיון דאינו פרט במעשה קיום המצוה גופא. ומוכח דשנים שעשו יכולים לצאת ידי חובת המצוה, ודו"ק. וע"י מש"כ עוד בזה בסי"ד בשמעתא עמיקתא - דיני קטן וחנינוכ).

קטן שהגדיל בימי חנוכה

קטן שהגדיל בימי חנוכה, חייב להדליק נרות בימים הנותרים כגדול. (חכמת שלמה (לגרש"ק זצ"ל ס"י תרעו סעי' ג)). ואינו חוזר ומברך שהחיינו. (הגרשז"א זצ"ל (שלמי שמחה ע"מ תרכ)).

הדלקה בשקיעה כנער שיגדיל בהנוכה

קטן שמנהגו להדליק בכל יום מיד עם שקיעת החמה, ונעשה בר מצוה בתוך ימי חנוכה, א"צ להמתין מלהדליק באותו היום עד צה"כ, אלא ידליק מיד עם שקיעת החמה כמנהגו. (הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד פמ"ו ושלמי שמחה פצ"ח ע"מ תרכה). והגרשז"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ד ע"מ ק).)

להוציא ידי חובת נרות חנוכה

קטן יכול להוציא גדול ידי חובת הדלקת נרות חנוכה רק בשעת הדחק. (מ"ב ס"י תרפס ס"ק ו ושע"צ שם).

הש"ו"ה מ"ח"ו"ן ל"בית"ו (ברכת הרוואה)

מי שאינו מדליק בעצמו

מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה (ואין מדליקין עליו בביתו), כשרואה נר חנוכה מברך "שעשה נסים", ובליל ראשון מברך גם "שהחיינו", ואם בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך "שהחיינו". (ש"י"ע ס"י תרעו סעי' ג). ואם נזדמן לו באותו לילה נ"ח, מדליק ואינו מברך ולא ברכת "להדליק נר חנוכה" בלבד. (הגרשז"א זצ"ל (שם פט"ו אות יא)).

הנר העיקרי כבה

מברכין על ראית נ"ח אף אם כבה הנר העיקרי ונשארו רק נרות ההידור. (הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ו אות א)).

נר שהדליקוהו מפני החשך

מברכין ברכת הרוואה אף על נר שהדליקוהו מפני החשך בלבד. (הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ו אות ב)).

נר שהדליקוהו בבית הכנסת

נר שהדליקוהו בבית הכנסת, נח' הפוסקים האם מברכים עליו ברכת הרואה. וספק ברכות להקל. (נ"י בא"א מבוטשאטש (ס"י תרעו סעי' ג), בהתערורת תשובה (ח"א ס"י קג) ובאג"מ (א"ח ח"א ס"י קצ).

מדליקים עליו בביתו

יש אומרים שאם מדליקין עליו בתוך ביתו אינו מברך ברכת הרואה. (ש"י"ע ס"י תרעג סעי' ג). ויש סוברים שאם אפילו אם יודע שמדליקין עליו בביתו כיון שהוא בעצמו אינו מדליק וגם אינו משתתף עם אחרים בפריטי צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז שהחיינו, ומ"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה משום ספק ברכות להקל. (ואם משתתף בפריטי ושומע ברכה מבעל הבית [אפילו אם לא ראה אז הנרות] אינו מחויב לכל הדעות לברך אחר כך על הראיה, משום שכבר יצא מדין שומע כעונה, והרי כבר הודה על הנס). (מ"ב ס"ק ו) ושעה"צ (אות י).) וכשסמך על אשתו או בני ביתו שמדליקים בביתו, אם בא בליל שני לביתו ומדליק אינו צריך לברך ברכת שהחיינו. (מ"ב (שם ס"ק יז).

נמצא בחר'ל

כשמדליקים אצל (שאתו או בני ביתו) בביתו, ובמקומו בחו"ל עדיין לא הגיע זמן חנוכה, יש אומרים שיצא ידי"ח ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (מנח"ש ח"ב סי' נ אות ב) והגרניק זצ"ל (חוט שני עמי שיא אות ב)]. וי"א שאינו יוצא די"ח. [הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק נר שבת עמי' קעו)]. ואם הוא מבני אשכנז, לכתחלה יכוון שלא לצאת ידי"ח ההדלקה שבביתו (אולם לבני ספרד לא מועיל לכוון שלא לצאת ידי"ח). [מנח"י (חי' סי' מו)]. ואם לא כוון ידליק בעצמו ללא ברכות (ואם יכול ישמע מאחרים).

אכסנאי

המתארח אצל חברו (אכסנאי)

המתארח אצל חברו בחנוכה (אכסנאי), צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של ני"ח, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. [שו"ע (סי' תרעו ע"א)]. והדין כן אפילו אוכל מבעל הבית ואינו משלם עבור ארוחותיו. [כן נקטו רוב פוסקי זמננו, דלא כהכה"ח (סי"ק ג) בשם גן המלך (סי' מו) דסי"ל שאם אינו משלם תשלום עבור ארוחותיו אי"צ להשתתף בפרוטה. וכ"כ בחובת הדר (פ"ב הגה טו) שדברי הכה"ח הם חידוש גדול. ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד], אלא שנוגה בני ספרד שלא משתתפים בפריטי, אם אוכל משלחן בעל הבית בלא תשלום. [נאר לציון (חי"ג פכ"ב אות ד)]. ועיי לקמן לענין להדליק בעצמו.

מדליקים בביתו

אם אשתו או א' מבני הבית מדליקין עליו בביתו, יוצא יי"ח בהדלקה אף שהוא במקום רחוק מביתו, ואע"פ שאותו בית אינו מיוחד אפילו בפריטי. [שו"ע (סי' תרעו סע' א) ומ"ב (סי"ק ב)]. ועיי עוד פרטים להלן לענין הנוסע או טס בימי חנוכה.

אופן ההשתתפות

אכסנאי אי"צ ליתן חצי מהוצאות הנרות, אלא מספיק לתת אפילו פרוטה, שעייז בעל הבית מקנה לו חלק בשמן (ויש מאחרונים שכתבו שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשבילו מלבד השיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו). והי"ח אם בעה"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה שרי דהוי כמשתתף בפרוטה. [מ"ב (סי' תרעו סי"ק ג)]. ומ"מ צריך לזוהר בשיטתו, זה שלא ידליק זה לילה א' וזה לילה אחר, אלא יהא השמן משותף בכל לילה ולילה, או יתן לו פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. [ביאור הלכה (סע' א ד"ה להשתתף וכו')].

להדליק בעצמו

הנוהגים כהרמ"א שכל בני הבית מדליקים, אם יש לאכסנאי נר משלו נכון יותר שידליק בעצמו. [מ"ב (סי' תרעו סי"ק ב)]. ומכל מקום באופן זה בני ביתו של האורח לא נהגו להדליק כי טפלים הם לאביהם. [מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (שלמי תודה עמי קפג)].

ישן במקום אחד ואוכל במקום אחר

אכסנאי הישן במקום אחד ואוכל במקום אחר, מקום אכילה הוא העיקר, ועליו להדליק אם יש להשתתף עם בעל הבית המדליק שם. [רמ"א (סי' תרעו סע' א). וכ"כ הטי"ז (שם סי"ק ב). ועיי"ש שהביא דברי המהרש"ל שכתב דחתך האוכל בבית חמוי יש יכולת בידו אפי' ישן בבית חמוי לא ישתתף אלא לעצמו משום המהדרין, שהרי הוא איש וביתו, ואם ישן בבית אחר פטיטא שחייב להדליק במקום שישן, ע"כ. ומשמע דהעיקר הוא מקום שינה, אולם עיי"ש שדחה דבריו].

בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכסנים עמו

בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכסנים עמו, אינם נטפלים אליו, ואינם נפטרים בהדלקתו לכו"ע. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ג הגה ג)]. אבל אם הבעל ישכור מבעל הבית את חדרו שהוא דר שם יוצאים ידי"ח (אלא אם כן מנהגם להדליק כל א' בפני"ע). [הגרשי"א זצ"ל (פסקי שמועות חנוכה עמי נו)].

כן אצל אביו

בן הסמוך על שולחן אביו בקביעות, הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צריך להשתתף. אם לא שרוצה להיות מהמהדרין נר לכל אחד. וי"א שצריך להשתתף. [שעה"צ (סי' תרעו אות יט)].
להשתתף בפרוטה עם אכסנאי אחר

אכסנאי המדליק ני"ח בפני עצמו, לא ישתתף אכסנאי נוסף עמו. [הגרשו"א זצ"ל (שם אות ו)].

אם שני בעה"ב הדרים בחדר אחד (או בכניו אחד)

שם שני בעה"ב דרים בחדר אחד או בשניו אחד וכדו', ואין סמוכים אחד על שלחן השני אלא כל אחד אוכל משלו, וי"א שרשאי להשתתף בפריטי ולהדליק נר א' לכולם. [טור (סי' תרעו) בשם רב שר שלום, ומהב"י (שם) תב"ח (אות ב) ממעט דמספיקים לדבריו. וכן פסק הלבוש (אות ג)]. וי"א שלא מועיל להשתתף באופן זה. [פ"ר"ח (שם). ועיי בפני"ג (שם אי"א סי"ק ג וסי"ק ח)]. ובשעת הדחק אפשר להקל שדי בהשתתפות בפרוטה. [עיי בביאור הלכה (שם ד"ה עמו) שמשמע שמצדד להקל בזה].

מתארח חלק מימי החנוכה

אפילו אם מתארח ליום אחד מימי חנוכה, כיון שאוכל אצל בעל הבית יכול להשתתף בפריטי ולצאת ידי חובה על ידי הדלקת בעל הבית (ואם לאו עליו להדליק בעצמו בבית שאוכל שם). [אג"מ (יו"ד חי"ג סי' יד אות ח), החו"א, הגרניק זצ"ל (חוט שני עמי שי) ועוד פוסקים. ויש שטטו בשם הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק עמי קז) שכל היוצא מביתו לכמה ימים מימי חנוכה, אם רוב ימי החנוכה נמצא בביתו צריך להדליק בביתו כל הימים (וידליק בעצמו או ע"י שליח). ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד].

מתארח לתקופה ממושכת

הדר עם בני ביתו בבית הוריים לתקופה ממושכת, בחדר נפרד המיוחד לו, אין דינו כבן בית, אלא כאכסנאי. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ג אות ח)].

המתארח אצל חברו לסעוד

המתארח אצל חברו לסעוד אצלו בלבד (ואינו לן שם), חייב ללכת לביתו ולהדליק שם (ולא מהני להשתתף בפריט). ואם אין בידו לעשות כן, ישלח שליח שידליק בביתו. (ועיי לעיל לענין הדלקה על ידי שליח). [מ"ב (סי' תרעו סי"ק יב)].

השוהה בבית מלון

השוהה בבית מלון בימי חנוכה וישן שם, כיון שהחדר מושכר לו, צריך להדליק בחדרו בברכה. ואפילו אם אשתו מדלקת בביתו הדין כן. [עיי במהרש"ם (חי"ד סי' קמו). וכן פסק באור לציון (חי"ד פמ"ז אות ח)]. ואם מטעמי בטיחות אין נותנים להדליק שם, ידליק בחדר אוכל. [עיי להלן לענין הדלקה של בחורי ישיבות וה"ה הכא. ועיי עוד בחובת הדר (חנוכה פ"ב הגה לט)].

מאושפז בבית חולים

חולה שנמצא בבית חולים, אם מדליקין עליו בביתו יוצא בזה ידי חובתו. ואין כדאי להדליק ולברך בבית החולים. רק ישמע ברכת שעשה נסים מאחר. ואם אין מדליקין עליו בביתו צריך להדליק בבית החולים כד"ן אכסנאי. [הגרניק זצ"ל (חוט שני עמי שא)]. ואם שוכב על מיטתו אין מביאין לו ני"ח להדליק אצל מיטתו ויניחום אחי"כ במקומם, כי צריך להדליקם במקום הנחתם. ועל כן אם אינו יכול להדליק במקום הנחתם ימנה שליח להדליקם (ולענין מי מברך בכה"ג, עיי מש"כ לעיל). [בן אבי חי (פרי יושב אות ח)].

אשה השוהה בכיה"ח או בבית החלמה

יולדת וכדו' השוהה בכיה"ח או בבית החלמה וכדו', יוצאת ידי חובתה בהדלקת הבעל בביתו. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ג אות ח)]. ומ"מ ראוי שתשמע הברכות ממי שמדליק ני"ח. [שם (הגה יא)]. אולם אם אין הבעל בביתו אלא מתאכסן בבית אחרים, אינה נטפלת אליו [שם], אאי"כ המארח את בעלה מקנה לו החדר בו הוא מתארח ובאופן זה היא יוצאת בהדלקתו. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי פליט אות ד)]. ודעת הגרי"ש ואורו זצ"ל (מבית לוי חי"י עמי כב) שאשה יוצאת בהדלקת בעלה אף כשאינו בביתו, ורק אם הוא משתתף אצל בעל הבית אינה יוצאת ידי"ח].

החזור לביתו במוצי"ש

המתארח אצל אחר וחוזר לביתו במוצי"ש, יש אומרים דראוי להזדרז לחזור במוצי"ש לביתו ולהדליק שם. ואחר דעתו להגיע לביתו עד זמן שתכלה הרגל מן השוק המצוי בזמננו ידליק מיד במוצי"ש במקומו וישאר שם איזה זמן. [נתשובות והנהגות (חי"א סי' שצא) והגרניק זצ"ל (חוט שני עמי שי אות ג)]. ודעת חובת הדר (נר חנוכה פ"א הגה סה) שאופן זה יש להקדים שובם לביתם ולהדליק שם בברכה. ועיי מבית לוי (חי"י עמי יא) בשם הגרי"ש ואורו זצ"ל]. ויש אומרים דבכל אופן מדליק בבית שהתארח בו בשבת, אפילו אין דעתו ללאכול שם סעודה רביעית. [הגרשו"א זצ"ל (מעדני שלמה עמי קיג) והגרשי"א זצ"ל (פניני חנוכה עמי קיא)]. וי"א דמ"מ ישהה שם חצי שעה אחר ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות יט)]. ועיי בהליכ"ש (פי"ד הגה 65) שהמתארח במלון ועליו לעזוב מיד במוצי"ש את חדרו, אם בידו לשלם בעד שהות נוספת בתחלת ליל מוצי"ש ידליק שם, ואם לאו ישלח שליח שידליק עבורו בביתו].

להדליק מפני החשד

אם יש לאכסנאי פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. [שו"ע (סי' תרעו סע' א)]. והטעם משום חשד שיחשדו אותו שלא הדליק נר חנוכה. ואפי' אם הוא יודע שמדליקין עליו בביתו לא מהגן.

[מ"ב (סי"ק ה)]. ועיי בביאור הלכה (ד"ה פתוח) שמשתפק אם מיירי אפי' אין הבית חלוק מתוכו אלא שהאורח יש לו בבית זוית אחת שהוא משתמש שם ובאותה זוית יש לו פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, וחיי' לחשדא כשלא ידליק לעצמו, או דמיירי דוקא שהבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם או חי"י לחשדא, וכן משמע לכאורה לשון השו"ע מסוף דבריו, ע"כ]. ובזה"ז יש מדליקין בפנים אין משום חשד מעוברים ושבים אלא מבני הבית, והם יודעים שמדליק במקום שאוכל או משתתף עם בעה"ב שם, ועל כן אין צריך להדליק מפני החשד. [רמ"א (שם), מ"ב (סי"ק יא) והגרשו"א זצ"ל (שם פי"ג אות יא)].

בחורי ישיבות

בחורי ישיבות מבני אשכנז

בחורי ישיבה מבני אשכנז האוכלים וישנים בישיבה, אינם יוצאים ידי חובת הדלקה שבבית הוריהם, ועליהם להדליק בעצמם. [מ"ב (שם סי"ק א)]. ועיי"ש דאם ישן בבית של אחרים משתתף עם בעה"ב בפרוטה, אבל אם אוכל שם הוא סמוך על שולחן בעה"ב והוא בכלל ב"ב ונפטר בהדלקתו, אחי"כ רוצה להיות מן המהדרין].

בחורי ישיבה מעדות המזרח

בחורי ישיבה מבני ספרד, יש אומרים שאינם חייבים להדליק בעצמם, כי נחשבים סמוכים על שלחן אביהם ויוצאים ידי"ח בהדלקת אביהם. [אור לציון (חי"ד פמ"ז אות א)]. וי"א שאינם יוצאים בהדלקת אביהם משום שאינם גרים עתה בבית אביהם, וחייבים להדליק בישיבה בברכה. [חזו"א (מעשה איש חי"ד עמי קלא), הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק פי"ז אות ד), הגרח"ק והגרניק זצ"ל (נר חנוכה פי"ד הגה ג)]. וי"א שאע"פ שהעיקר כדעה הראשונה, מ"מ אם יש לו חדר מיוחד שם שם בהיותו בישיבה, ידליק שם בלא ברכה. ואם החדר משותף למספר בחורים, ידליק א' מהם בלא ברכה, ואם יש ביניהם אשכנזי המדליק בברכה ישתתפו עמו בפרוטה. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד אות יב)].

בחור ישיבה שאביו גר בחו"ל (לבני עדות המזרח)

אף אם אביו דר בחו"ל במקום שזמן ההדלקה אינו אותו שבא"י כלל, ג"כ ייד"ח על ידי הדלקת לביתו (לדעת המקילים לעיל). [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד הגה יב)].
החליט לגור בא"י ואביו גר בחו"ל (לבני עדות המזרח)
החליט בהחלטה נמורה שלא לשוב לדור בחו"ל, באופן שעליו לנהוג יו"ט א', אף דלכאורה גם לענין חנוכה אינו נגדר אחר בית אביו שבחו"ל, מ"מ כיון שבידו להשתתף עם אחרים או להדליק בלא ברכה עדיף לעשות כן. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד הגה 42)].

מקום ההדלקה

בחורים הגרים בישיבה יש אומרים שידליקו בחדר אוכל, כי מקום אכילה הוא העיקר. [החזו"א, הגרי"א קוטלר והגרנפ"ש זצ"ל (נר חנוכה פי"ד הגה יז)]. ויש אומרים שעליהן להדליק בחדר שינה, כי זה מקום קבוע ומיוחד להם יותר. [אג"מ (אוי"ח חי"ד סי' ע אות ג), שבט הלוי (חי"ג סי' פג) והגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמי קיב)]. ודעת הגרישי"א זצ"ל (שם) שהרוצה להסתלק מהספק יאכל סעודה א' של לחם בחדרו בכל יום מימי חנוכה ואז יחשב גם מקום אכילה וידליק שם]. וי"א שידליקו בחלון החדר שישניו בו (אם הוא בתוך כ' אמה). [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד אות ח)]. ולדעתו בדיעבד ידליקו לפי סדר דלהלן: א' בחדר אוכל. ב' בפתח שבין החדר הפנימיה. ואם לאו רשאי להדליק בכל מקום אחר בבני הישיבה]. ומ"מ בדיעבד אם הדליק באיזה מקום בישיבה שרשאי להשתמש בו, ייד"ח. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד הגה יז)]. ועיי עוד בסמוך.

הדלקה בכניו הפנימיה

ישנא שבמבנה הפנימיה, אם הוא קומה אחת ויש בו פרוזדור וכמה דורים, ידליקו בפתח של הבנין, משום שהפרוזדור והחדרים נחשבים הכל כבית אחד שמדליקין בפתח הבית. [הגרנ"ק והגרניק זצ"ל (נר חנוכה פי"ד הגה טו)]. ואם יש בו כמה קומות תלוי הדבר בשניות אם להדליק בפתח הבנין או בחלון (עיי בזה לעיל). [שם].

בחור שהדליק ני"ח שבבית המדרש

בחור הגר בישיבה והדליק את הנרות של בית המדרש שבישיבה, יצא ידי חובתו. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד אות יז)].

הלך בבית הוריו

בחור הלך בימי חנוכה בישיבה, רשאי להדליק לכתחלה בישיבה גם כשבדעתו ללון בביתו באותו הלילה. אלא שאם דעתו לחזור ללון בישיבה חייב להדליק בישיבה. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה 36)].

הלך בבית הוריו ואוכל בבית של אחרים

בחור הבא לבית הוריו לשבת, מדליק שם אע"פ שסועד בבית אחרים, דבאותה שבת ודאי בית הוריו הוא ביתו הגמור. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד הגה יח)].

בחור החוזר לישון בביתו

אם לומד בישיבה הוא וואכל בישיבה במשך היום, וחוזר ללון בבית הוריו, עיקר מקום ההדלקה הוא בבית הוריו. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד הגה יח) והגרניק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי שט אות ב)]. ומ"מ אם הדליק בישיבה ייד"ח. [הגרשו"א זצ"ל (פי"ד אות ט)]. ועל כן אם גר בשכונה מרוחקת, כיון שעיי' שידליק בביתו יגרם לו ביטול תורה גדול רשאי להדליק בישיבה אף לכתחלה. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה יט)]. ועיי בשבות יצחק (חנוכה עמי קיג) בשם הגרישי"א זצ"ל].

המתחתן בימי חנוכה

חתן שהופתו בימי חנוכה

חתן שחופתו באי מלילות חנוכה אחר צה"כ, מדליק בבית אביו (או בישיבה), הואיל ובזמן ההדלקה עדיין לא עקר דירתו משם. [הגרשוזיא זצ"ל (שם פייד אות ד)]. ואם הוא מבן עדות המזרח שלמנהגם מדליק רק גדול הבית, פטור מלהדליק אף באותו לילה. [שם (הגה כז)]. וי"א שאם החופה בלילה, לצאת מכל ספק, עדיף שיעשה מעשה המוכיח בזמן ההדלקה שכבר אינו סומך על שלחן אביו, וילך לביתו שיגורר שם וידליק שם. [אור לציון (חיד פמ"ז הגה ו)].

החופה מבעוד יום

אם החופה מבעוד יום ובזמן ההדלקה כבר אינו בביתו, אם אפשר לו, ילך עם הכלה קודם סעודת הנשואים לבית המגורים החדש, ושם יאכלו סעודה קלה כדי לקבוע דירתם, ואחר מכן ידליק החתן נ"ח. [הגרשוזיא זצ"ל (הנישואין כחלכום פט"ו הגה 130 הובא בהליכ"ש פייד הגה 47)]. וכיוון שקשה לעשות כן ידליק כשיגיע לדירתו החדשה. [הגרניק זצ"ל (נר חנוכה הגה נח) והוסיף דמות לו לאכול סעודת החתונה אע"פ שעדיין לא קיים מצות הדלקה, משום שעכשיו אין לו בית ואינו חייב במצות נ"ח].

הנוסע או טם בימי חנוכה

הולכי דרכים

ההולך בדרך ואין לו בית, או שעקר דירתו ועדיין לא קבע עצמו במקום אחר, אינו חייב בנר חנוכה. [ט"ז (סי' תרע" ס"ק ב), אג"מ (חי"ג סי' יד אות ה) והגרשוזיא זצ"ל (מנח"ש תני יג נח אות א)].

הנוסע ברכבת, במטוס או בספינה

הנוסע ברכבת, במטוס או בספינה (ואין מדליקים עליו בביתו), יש אומרים שמחויב מן הדין להדליק שם אם לא יבוא באותו לילה לאיזה מקום. [נרה"ש (שם אות ה) ומרה"ש (ח"ד סי' קמז)]. ויש חולקים לענין הנוסע ברכבת או במטוס, כי בזמננו אין הדרך לנסוע בהם נסיעה ארוכה ועי"כ אין להדליק בנסיעה. [הגרשי"א זצ"ל (קונטרס דיני חנוכה - דינר עמי מט). ועיי שבות יצחק (פי"ח אות ב) בשם הגרשו"א זצ"ל דמטוס גרע מאהל זרוק ואינו בית כלל. וכן דעת האור לציון (ח"ד פמ"ז אות 1) לענין הדלקה במטוס, אולם לענין רכבת נקט להדליק בלא ברכה]. ולמעשה ידליק שם ללא ברכה. [הגרשוזיא זצ"ל (הליכ"ש פי"ג אות ג)]. אלא שמחמת טעמי בטחיות לא ירשו לו להדליק, נרות, עי"כ ידליק נורה חשמלית (מנורת ליבון) באופן שיכיר שהדליק לשם מצות נ"ח, ובלבד שיש בה זרם חשמל כדי לדלוק חצי שעה (כגון שנדלקת עי"י בטריה). [הגרשוזיא זצ"ל (שם פט"ו אות ג ופי"ג סוף הגה 12). וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (קובץ תשובות חי"ג סי' קג והליכ"ש שם הגה 11) שבמקום שאין בידו להדליק עי"י נר ידליק פנס כנייל. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ר"ד].

להדליק במטוס וכדו' כשיגיע לביתו בעוד לילה

הא דמבואר לעיל דהנמצא במטוס וכדו' עליו להדליק נ"ח במטוס ללא ברכה (אם אין מדליקים עליו בביתו), היינו כשאינו עתיד להגיע לביתו בזמן חיוב הדלקה. אבל בלא"ה עדיף שלא ידליק שם כלל אלא בביתו דיוכל להדליק אף בברכה ולצאת יד"ח בתורת ודאי.

[ערה"ש (שם) והגרניק זצ"ל (פי"ד אות כג). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ר"ד].

יכול להדליק בביתו על ידי שליח

כשבידו לשלוח שליח שידליק עליו בביתו בזמן, עדיף טפי [והיינו שידליק מתחלת הלילה. ואם דרכו להדליק בפנים (כגון בחו"ל) אי"צ לשלוח שליח, אלא ידליק בעצמו בעוד לילה].

[הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק פי"ז אות יד ופי"ב עמי פ"א) ואור לציון (ח"ד פמ"ז אות ו). ובנוגע שלא יוכל בעל הבית להגיע כלל לביתו בעוד לילה, יש לדון לצד שמטוס אינו בית האם צריך להדליק בביתו עי"י שליח, כיון שזהו ביתו הקבוע והוא בדרכו לחזור לשם, או דלמא כיון שאין סופו להגיע בזמן אינו חייב להדליק שם כלל. אבל לצד שמטוס דינו כבית חייב להדליק במטוס. ואף לפי צד הראשון י"ל דבכה"ג אינו מחויב לשלוח שליח אלא דאעפ"כ אם ישלחנו מהנה, דלא גרע מאילו אשתו היתה מדליקה עליו שם שיוצא יד"ח. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ר"ד].

יוצא מביתו לפני זמן החיוב

אם יוצא מביתו לפני השקיעה ויהיה בדרך בזמן ההדלקה, ידליק עי"י שליח בזמן או בעצמו מפלג המנחה. [הגרניק זצ"ל (נר חנוכה עמי טט)].

יוצא מביתו מיד אחר זמן החיוב

באופן שיעדין לא נסע אלא שעומד לנסוע או לטוס, וצריך לצאת מביתו אחר חלות זמן החיוב, ידליק בביתו הקבוע לו, ואפילו אם יצטרך לצאת מיד אחר ההדלקה. [השבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ח)]. ואפילו אם יגיע לחו"ל בעוד לילה שיכול להדליק שם מ"מ ידליק בביתו לפני יציאתו. [שבט הלוי (שם)]. ואם אינו יכול עי"י עצמו ישלח שליח.

יוצא מבית שכור או מלון

אם אינו יוצא מביתו הקבוע אלא יוצא מבית ששכרו לכמה ימים וצריך לעזוב מיד בלילה (משום שנגמרה השכירות), אין זה נחשב ביתו ואינו יכול להדליק שם. ואם יש לו זכות שיהיו שם כדי להדליק נ"ח, ידליק שם. [הגרשוזיא זצ"ל (הליכ"ש פייד הגה 65). ואם התארח בבית של חברו דינו כאכסניא, ועתה (בתחלת זמן החיוב) עומד לצאת משם, מבואר לעיל דדעת הגרשוזיא זצ"ל (שם) דיכול להדליק שם. ויש חולקים וס"ל דבכה"ג אינו יכול להדליק בבית חברו אלא צריך להדליק בביתו הקבוע, ועי"כ בני"ד עליו להדליק במטוס או במקום שהוא טס לשם].

מדליקים בביתו

אם אשתו או א' מבני הבית מדליקים עליו בביתו, יוצא יד"ח ההדלקה אף שהוא במקום חרוק מביתו, ואי"צ שוב להשתתף אפילו בפריטי. [שו"ע (סי' תרע"ז סעי' א) ומי"ב (סי"ק ב)]. וי"א דדוקא כשהוא יודע בבירור שאשתו מדליקה עליו, אבל אם אינו יודע יש לו להדליק וגם לברך. ועל כן מי שלא ידע שהדליקו עליו ובא באותו לילה לביתו ומצא שהדליקו עליו, צריך להדליק, דכיון שלא ידע מתחלה ומסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, וממילא חלה עליו ידע תקנת חכמים, ומ"מ ידליק בלא ברכה [ואין מוחין ביד הנוהג לברך]. [רמ"א (שם סעי' ג) ומי"ב (שם ס"ק ב טו)]. וטוב יותר להדר לשמוע הברכות מפי אחר [ויכוין לצאת בהן] ויענה אמן וידליק נרותיו, או יראה לשער להדליק נרותיו ולברך עליהן זמן מה קודם שמדלקת אשתו בביתו, דהיינו שהיא מדלקת אחר מעריב כמנהג העולם והוא ידליק קודם מעריב. [מי"ב (סי"ק טז)]. וכל זה לבני אשכנז. ולבני ספרד לא מועיל כוונה שלא לצאת עי"י הדלקת אשתו ועי"כ אין עליו להדליק בעצמו. [עיי בבני (שם)].

נמצא במקום שאין ישראל

י"א שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות. [שו"ע (סי' תרע"ז סעי' ג)]. כי חייב לראות הנרות. [רמ"א (שם)]. ומי"מ אין לברך על ההדלקה. ואם אומר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו לדעת המ"ב יכול לברך. [מי"ב (סי"ק ה ויד)].

השוהה באהל

השוהה באהל וכדומה בימי חנוכה, אע"פ שהוא מקום שאינו חייב במוזוה, חייב בני"ח. [הגרניק זצ"ל (חוט שני עמי שה)]. וי"א דדוקא אם הוא רחב שבעה על שבעה טפחים מדליק בברכה, ובפחות מזה צי"ע אם חשיב דירה לענין נ"ח, ועי"כ יש להדליק ללא ברכה. [מנח"ש (נתי סי' נח אות א). שו"מ דדעת הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק פי"ח עמי כ) שאהל שאין בו דעי"ד אמות לא יברך על הדלקה. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ר"ד].

הדלקה בבית הכנסת

הדלקה בבהכ"נ

מדליקין נ"ח ומברכים עליהן בבית הכנסת, משום פרסומי ניסא. [שו"ע (סי' תרע"א סעי' ז)].

במנין הצרות

יש להדליק נ"ח בברכה אף במנין חצרות הקבוע בימים אלו מחמת נגיף הקורונה. [כנלע"ד כי קיימים שתי טעמי התקנה שכת"י הבי"י (ארו"ח סי' תרע"א). וכן פסק הגר"י זילברשטיין שליט"א (במכתב)].

ברכה על הדלקה

צריך לברך על הדלקה בבית הכנסת. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק מד)]. ואף אם הדליק בביתו מברך [עיי מי"ב (סי"ק מה)]. ואם בירך שהחיינו בביתו י"א שחוזר ומברך כשמדליק בבית הכנסת. [שערי"ת (סי"ק י"א) בשם המחזי"ב בשם זרע אמת (סי' צז), וכן פסק הצ"ח (חי"ג סי' סט). ואפשר שכן דעת האג"מ (חי"ג סי' קצ), אלא שדבריו שם הם נגד השערי"ת המובא להלכה במי"ב (סי"ק מה)]. וי"א שאינו חוזר לברך שהחיינו אלא אם כן יש מהשומעים שעדיין לא הדליקו בביתם. [בן איש חי (פי' וי"שב אות י"א ובספרו מקבצאל וכה"ח (אות עה) כ"י ליל דהזרע אמת הנייל איירי בכה"ג. וכן דעת הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי שד) והארר לציון (ח"ד פמ"ב אות טז)]. וי"א שבכל אופן אינו חוזר לברך ברכת שהחיינו. [הגרשי"א זצ"ל (מנני חנוכה פי"ו עמי קכז) מפני שהמי"ב (סי"ק מה) השמיט דין של השערי"ת]. ומסתבר כדעה השניה.

מקום הנחתם

מניחם בכותל דרום או על השולחן שעומד אצל כותל דרום זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק מ)]. ובמקום שמתפללין לצפון (בדרום אר"י) או לדרום (בצפון אר"י) י"א שמניחין אותם בכותל דרום לפי רוחות העולם. [הגר"ש דבליצקי (הובא במשנת יוסף הלי' ביה"כ סי' מא אות ג)]. וי"א שמנהג העולם להניחם תמיד בכותל ימיני של בהכ"נ. [הגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פי"ז הגה כז)].

גובה הנרות

להנחה שהמנורה במקום גבוה (אפילו יותר מ"י טפחים). [מי"ב (סי' תרע"א ס"ק כז)].

לאיזה צד מסדר הנרות

מסדרן ממזרח למערב. [שו"ע (שם)], כעין מנורת המקדש שהנרות היו מסודרין במקדש בין מזרח למערב. והמדליק עומד אחריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ושבו מוסף והולך ומתחיל מהשמאל ופונה לימינו. אלא שי"א שאף שהמנורה היתה עומדת בדרום, מ"מ נרותיה היו מסודרין מצפון לדרום. וממילא גם נרות חנוכה יש לסדר באופן הזה, ויש מקומות שנהגו כן ואין למחות בהם דיש להם על מה לסמוך. [מי"ב (סי"ק מב- מג)]. לבני ספרד נוהגים להניח הנרות צמוד לכותל דרום והמדליק עומד אחריו לצפון ופניו לדרום, ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. [כה"ח (אות טט)].

שאר הדרי הבית הכנסת

בית הכנסת שיש בו כמה חדרים שמתפללים בהם יש להדליק בכל החדרים שמתפללים בהם בברכה. [הגרניק זצ"ל (נר חנוכה פי"ז אות ג)]. ומנינים שמתקיימים (באותו חדר) זה אחר זה, אם רוצים יכולים להדליק שוב נ"ח, ומי"מ לא יברכו על ההדלקה. [שבט הלוי (ח"ט ססי קמג) והגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פל"ו אות ז)].

זמן הדלקתם

נוהגין להדליק בבהכ"נ בין מנחה למעריב. [רמ"א (סי' תרע"א סעי' ז)]. ואפילו אם אין מנין באותו זמן י"א שיכול להדליקם בברכה, דמ"מ איכא פרסומי ניסא כשבאים אחי"כ לבהכ"נ ורואים הנרות. [שעה"צ (שם אות מז) בדעת המ"א]. וי"א דבעינן דוקא שיהיו עשרה בשעת הדלקה. ועי"כ ימתינו עד שיתקבצו עכ"פ עשרה אנשים. ואם השעה דחוקה אין לבטל ההדלקה אלא ידליק בלא ברכה. [מור וקציעה הובא בשע"ת], ומי"מ המדליק בברכה יש לו על מי לסמוך. ואם נקל להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב. [ביאור הלכה (שם ד"ה ויש נוהגין)].

מתפללין מעריב מאוחר

גם אם אין מתקיימות בבית הכנסת תפלות מנחה וערבית בזמן, אלא מתפללין ערבית בשעה מאוחרת, ידליקו הנרות כשהגיע הזמן, ואפילו אם הצבור מועט, וידקדק שיהיו הנרות גדולים כדי שידלקו עד שיתאספו הצבור לתפלה. [הגרשוזיא זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות ג)]. וי"א שעליהם להדליק סמוך לתפלת מעריב. [הגר"ש וזאנר זצ"ל (מבית לוי חי"א עמי ט)].

זמן הדלקתם בער"ש

יש נוהגים להדליק בערב שבת קודם מנחה. [רמ"א (סי' תרע"א סעי' ז)]. ויש נוהגים אף בערב שבת להדליק בבהכ"נ בין מנחה למעריב בשעה שהעולם מתחילין להתקבץ ויש פרסומי ניסא. אכן אם העולם מתאחרין לבוא וטרם שיבוא מנין לבהכ"נ יתקדש היום, לא ימתין כלל, אלא יברך וידליק מיד אפילו קודם מנחה, שמ"מ יש משום פרסומי ניסא כשבאים אחי"כ לבהכ"נ ורואים הנרות. [מי"ב (שם ס"ק מז)].

זמן הדלקתם כמוצ"ש

במוצ"ש מדליקין בבית הכנסת אחרי מעריב קודם עלינו. [לוח אר"י (לגרימ"ט חדש כסלו)].

לחזור להדליקם בשחרית

בשחרית בבוקר נוהגים להדליק שוב נרות חנוכה שבבהכ"נ בלא ברכה עד אחר התפלה. [לוח אר"י (לגרימ"ט חדש כסלו)].

אבל בהדלקת הנרות

אין לאבל (בתוך י"ב חודש על אביו ואמו ושלישם על שאר קרובים) להדליק נ"ח בבית הכנסת ביום הראשון משום ברכת שהחיינו שמברכים אז וניכר שעת שמחה היא לצבור ואין כדאי שאבל ידליקם [אבל בביתו יכול לברך שהחיינו]. אבל בשאר לילות של חנוכה שאין מברכים שהחיינו יכול האבל להדליק הנר. [מי"ב (סי"ק מד) ושעה"ח (אות ג)].

קמן בהדלקת הנרות

לכתחלה אין לקטן אף שהגיע לחינוך להדליק נ"ח בבית הכנסת. [עיי במנח"י (חי"ו סי' שה)].

לחלק הדלקה לכמה אנשים

לכתחלה מי שהתחיל להדליק נ"ח עליו לגמור ההדלקה. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק מח)]. ומי"מ אם יש צורך למהר להתפלל לאחר שברך השי"צ והדליק אחד מהן, יוכל השמש להדליק הנשארים, והשי"צ יתפלל. [רמ"א (שם סעי' ז)].

לצאת ידי"ח בהדלקה שבכה"כ

אין אדם יוצא בנרות של בהכ"כ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו. [רמ"א (שם סעי' ז)].

ליהנות מהנרות

אף בנרות בהכ"כ אין משתמשין לאורן אף תשמישי קדושה, דהיינו אם ירצה להתפלל מעריב אצלם כ"ז שלא דלקו חצי שעה אסור. [מ"ב (סי' תרעג ס"יק ג)].

לטלטל הנרות ממקום למקום

אפילו בנרות חנוכה שמדליקין בבהכ"כ, נכון ליהזר לכתחלה שלא לטלטלן ממקומן עד שיעור חצי שעה. [מ"ב (סי' תרעה ס"יק ו)].

אספות אנשים

אין מברכין על הדלקת נ"ח באספות וכדו', כי הברכה שבבית הכנסת היא עצמה אינה מעיקר התקנה, הבו דלא לסיף עלה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות ז)].

נותר השמן מזלילה הקודם

זלילה הקודם אם נותר שמן מהלילה הקודם יכול להשתמש בו למצות הדלקה. [מ"ב סי' תרעז ס"יק יז]. ואפי' שמן שביום הקודם הודלק בו הנר המחויב (נר הראשון) מותר להדליק בו נר של הילדור. [משמעות סתימת הפוסקים. וכן דעת הגרני"ק זצ"ל (פסקי שמועות עמ' קלד)].

הנותר ביום השמיני

הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, נאסר בהנאה, שהרי הוקצה למצותו. [שו"ע (סי' תרעז סעי' ד)]. וכ"ז כשנתן תחלה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, שהוקצה למצותו ואסור להנות הימנו, אבל אם נתן הרבה שמן בנר ונותר, מותר להשתמש בו לכתחלה, אלא שיש פוסקים שסוברים שאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, אם לא שהתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעור. [מ"ב (סי' תרעז ס"יק ח)].

שריפת שמן הנותר

הנותר ביום השמיני מן השמן הנאסר בהנאה (ע"י לעיל), עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו. [שו"ע (סי' תרעז סעי' ד)]. ואם אינו יכול לשורפו אפשר לשופכו במקום שילך לאיבוד כגון בכיור. [הגר"ש"א זצ"ל (בניני חנוכה עמ' קמח) ומי"מ דעתו עדיף לשורפו כשם שעשו בנרות של בית המקדש].

עירב הנותר בשמן אחר

אם נכבה הנר תוך השיעור והוסיף עליו הרבה שמן יותר מהשיעור, ודלק כשיעור חצי שעה ונותר, לכו"ע אסור להנות מהן (פרט לצורך הדלקת נ"ח), שבודאי יש מהשמן של אתמול, אם לא שיודע שבשמן שהוסיף היה ס' כנגד המעט הראשון. [בה"ל (סי' תרעז ד"ה מן השמן)].

הנותר מבקבוק השמן

אם לקח בקבוק של שמן לנר חנוכה ונשתמש ממנו כדי צרכו, לכו"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה. [ביאור הלכה (סי' תרעז ד"ה הצריך)].

הקצאה בטעות

אם נתן שמן לשיעור הדלקת חצי שעה, ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית), צ"ע אם מותר להסתפק ממנו, כי אפשר שמחמת שהוא הקצה אותו מדעתו אף שבטעות עשה כן נאסר. [ביאור הלכה (שם ד"ה לשיעור)].

התנה על השמן

התנה על השמן שאם יכבה בתוך חצי שעה ישתמש בנשאר לצרכי חולין, אין תנאו מועיל, ונשאר השמן באיסורו. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ז אות י)].

שיירי פתילה

שיירי פתילה שנשארו מני"ח אין לורקם לאשפה כמות שהם, דכיון ששימשו למצוה אין לבזותם אלא ישרפם. [חיי"א (כלל קנד אות לא)]. או יעטפם ויזרקם. [ע"י בשו"ע (סי' כא) ובמ"ב (שם)]. וכן פסק הגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ו אות כ)].

שאר דיני התפלה

אמירת התנון, צדקתך וכו'

כל שמונת ימי חנוכה א"א תחנון, צדקתך צדק, למנצח וצדוק הדין. והי"ח בערב חנוכה במנחה. [רמ"א (סי' תרפג סעי' א) וכה"ח (שם אות ו)]. ואין אומרים א-ל ארץ אפים בבי' וה' בחנוכה, ויה"ר אחר ס"ית. [מ"ב (שם ס"יק א) וכה"ח (אות ז)]. ואין אומרים "ויתן לך" בבהכ"כ במוצ"ש חנוכה, אלא כל א' אומרו ביחידות בביתו אחר ההדלקה. [לוח אר"י (למהרי"מ)].

אבל לחות ש"ץ

מתפלל האבל (י"ב חודש על אביו ואמו ושלישים על שאר קרובים) בחנוכה לפני העמוד מנחה ומעריב. [מ"ב (סי' תרנא ס"יק מד) ושעה"צ (אות ו)]. אבל בשחרית אין מתפלל מפני אמירת הלל. [מ"ב (סי' תרפג ס"יק א)]. וע"י בסי' תקפ"א ס"יק ז' שכתב שיכול להתפלל שחרית אלא שאחר יאמר הלל. וע"י כה"ח (סי' תקפא אות ג)]. וי"א שאינו מתפלל אף תפלת מנחה ומעריב. [בעל האג"מ (רבבות אפרים ח"א סי' תמג) וע"י בספר דברי סופרים (פנ"ז אות נה) השיטות בזה].

הזכרת על הניסים

אמירתו בתפלה

כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בתפלה בברכת מודים, ואף במוסף של שבת ור"ח (ואם אמר על הנסים בעבודה והשלים תפלתו, א"צ לחזור, כי אינו הפסק מה שאמר חוץ למקומו). [שו"ע (סי' תרפג סעי' א-ב) ושעה"צ (אות ב)].

נוסח אמירתו

יאמר ועל הנסים בוי"ו. ככשעמדה עליהם יש לדלג תיבת עליהם דהא אח"כ אומר על עמך ישראל אח"כ אומר ועל עמך ישראל. [מ"ב (ס"יק א)]. י"ל להשכיחם תורתך ולא יאמר מתורתך במי"ם. צ"ל שמונת ימי חנוכה אלו להודות. [מ"ב (ס"יק ח)]. וי"א שאין אומרים : כשם שעשית וכו', אלא מסיים : ועשית עמהם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת, וי"א שאומרים אותו. [שו"ע (סעי' ג)]. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. [מ"ב (שם)].

ערב חנוכה שחל בערב שבת

מי שהדליק נ"ח קודם מנחה (ע"י לעיל דיני ער"ש) בערב חנוכה, אע"פ שברך על הדלקה שעשה ניסים לאבותנו כו', מ"מ אינו אומר על הניסים בתפלה מנחה. [הגר"ש"א זצ"ל (נאשרי האי"ש פי"מ אות ה)]. ויש מי שאומר שיש לאומרו. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות ז)].

שכה לאומרו בתפלה

אם לא אמר על הניסים בתפלה, אין מחזירין אותו. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [שו"ע (סי' תרפג סעי' א)]. ואם לא הזכירו כלל יאמר דרך בקשה אחר גמר התפלה קודם יהיו לרצון : "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו"ו". [מ"ב (ס"יק ד)].

טעה והזכיר על הניסים בתפלה במוצאי חנוכה

טעה ואמר בתפלת י"ח במוצאי חנוכה "על הניסים", דעת השו"ע (סי' קח סעי' יב) שאפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשך כדרכו. אולם דעת המ"ב (ס"יק לח) שיפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אח"כ כבר סיים הברכה דבכה"ג ממשיך להתפלל כדרכו.

אמירתו בכהמ"ז וברכת מעוין שלש

כל ח' ימי חנוכה אומר על הניסים בבהמ"ז בברכת הארץ. [שו"ע (סי' תרפג סעי' א-ב) ושעה"צ (אות ב)]. אולם בברכה מעוין שלש אין מזכירין אותו. [מ"ב (ס"יק ב)].

שכה לאומרו

אם לא אמרו בברהמ"ז, אין מחזירין אותו. [שו"ע (סי' תרפג סעי' א)]. מיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [שו"ע (סי' תרפג סעי' א)]. ואם לא אמרו כלל כשמגיע להרחמן יאמר : הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו"ו". [רמ"א (סי' תרפג סעי' א)].

בסעודה שלישית של ערב חנוכה

אם אכל סעודה שלישית בשבת ערב חנוכה, והמשיך סעודתו עד הלילה, אינו מזכיר של חנוכה רק של שבת לבד. [מ"ב (סי' קפח ס"יק לב)]. וע"י בבאי"ה (ד"ה מזכיר) דמ"מ אם שכה להזכיר רצה ונזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב אין מברך "שתנן שבתות למנוחה כו"ו", משום דיש חולקים על האי דינא וסב"ל].

נמשכה סעודתו למוצאי חנוכה

מי שסעד ביום אחרון של חנוכה, ונמשכה סעודתו עד הלילה, י"א שאם אכל כזית פת לפני השקיעה אף שהמשיך לאכול משחשיכה יזכיר על הניסים. [שו"ע (סי' קפח סעי' י) ורמ"א (סי' תרצה סעי' ג)]. מיהו אם התפלל מעריב קודם ברהמ"ז שוב אינו מזכיר. [מ"ב (שם ס"יק לב)]. ועיי"ש בסי' תרצ"ה ס"יק ט"ז דמ"מ לכתחלה לא יתפלל מעריב לפני בהמ"ז כדי שיוכל להזכיר על הניסים]. וי"א שאין עליו להזכיר על הניסים בכל אופן. [כה"ח (סי' קפח אות ג)]. והעיקר כדעה ראשונה. [מ"ב (שם)].

טעה והזכיר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה

אם אמר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה, אפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשך כדרכו. וכן עיקר לבני ספרד. [ע"י שו"ע (סי' קח סעי' יב)]. וכן פסק האור לציון (ח"ד פמ"ח סוף הגה' ג)]. וי"א שלכתחלה יפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אלא שאם כבר סיים הברכה ממשך כדרכו. [ע"י במ"ב (ס"יק לח) ובקצות השלחן (סי' מז סוף כ"ה)].

שבת חנוכה שחלה ברי"ח

בשבת חנוכה שחלה בראש חודש, מלבד על הניסים צריך להזכיר רצה והחליצנו ואח"כ יעלה ויבא. טעה והזכיר יעלה ויבא ואח"כ רצה והחליצנו יצא ידי חובתו. [מ"ב (סי' קפח ס"יק ג)]. ואפילו אם לא התחיל ברכת בונה ירושלים, א"צ לחזור לומר יעלה ויבא ע"מ לומר כסדרם. [הגר"ש קלוגר (שנות חיים סי' קפח)]. וכן נר' קצת מהמ"ב (סי' קפח ס"יק כט)]. ויש מפוסקי ספרד הסוברים שצריך לכתחילה לומר שנית יעלה ויבא אחר רצה והחליצנו כ"ז שלא חתם הברכה. [רב פעלים (אור"ח ח"ב סי' מ)]. וע"י משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג].

סעודת מצוה ומנהגי המאכלים

ריבוי סעודות בחנוכה

ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. [שו"ע (שם סעי' ג)]. וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היתה חנוכת המזבת. ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה. [רמ"א (שם)].

אבל להשתתף בסעודת חנוכה

יש אומרים שאין האבל רשאי לילך לסעודה הנעשית לכבוד חנוכה. [אג"מ (ח"ג ססי' קסא)]. ויש מקילין אם אין מזמרים שם אלא מעניני היום. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות יג והגה' ס3)].

אכילת מאכלי חלב

י"א שיש לאכול מאכלי חלב, לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב. [רמ"א].
מאכלים מטוגנים בשמן

נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים זכר לנס, ואין לזלזל בשום מנהג. [מיימון בן יוסף (אוסף כתבי ידות ישנים ירושלים תשי"ח הובא בספר מנהג ישראל תורה סי' תרע אות ג)].

סופגניות שלא בתוך הסעודה

סופגניות המצויות בזמנינו מותר לאוכלם אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מזונות. [חכם אחד בשם הגרני"ק זצ"ל, כי מרגישים טעם השמן והוי כפת"כ, וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג]. ויש להזהר לכתחלה מלקבוע עליהן סעודה כמבואר בביאור הלכה (סי' קסח ד"ה וכו"ו). ובדעבד אם קבע עליהן מברך מעין שלש כמי"ש המ"ב (שם ס"יק עה), וע"י בחזו"א (סי' כו ס"יק ב-ג)]. ולרווחא דמלתא יחתכם לפני ההגשה לפרוסות פחות מכוזית. [ע"י בחזו"א (סי' כו ס"יק ה ד"ה היוצא)].

ברכת הסופגניות הבאים בתוך הסעודה

אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקינוח. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות י), עיי"ש דהיינו כי סתמא יש כוונה לאוכלם גם לשם שביעת].

למגן סופגניות בשמן הקדוש בקדושת שביעית

לכתחלה אין לטגן סופגניות בשמן של שביעית, כיון שחלק גדול מהשמן נזרק לאחר הטיוגו, ובמקום הצורך יש להקצי כל סוף סוף השמן בא לתת טעם. [הגר"ש"א זצ"ל (משתת הגר"ש עמי פא)]. והגרני"ק זצ"ל (חוט שני שביעית עמי רג) מסתפק בזה].

✉ להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il

© **שמעתא עמיקתא – לרפו"ש של הנה דינה בת צירל בתושח"י** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503